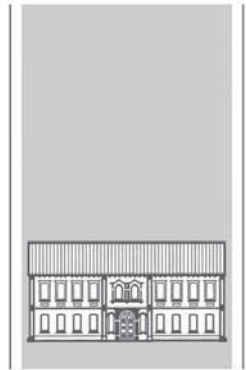

Friisk
täkstsumling

**WIRING-
HIIRDER
FREESK**

NORDFRIISK
INSTITUUT

Friisk täkstsumling

WIRINGHIIRDER FREESK

herausgegeben von

Antje K. Arfsten und Wendy Vanselow

Nordfriisk Instituut

Das Projekt wurde gefördert aus Mitteln des Bundes
über den Frische Rädj/Friesenrat Sektion Nord.

Bibliografische Information Der Deutschen Bibliothek

Die Deutsche Bibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über <http://dnb.ddb.de> abrufbar.

Nr. 231

Alle Rechte vorbehalten

© Verlag Nordfriisk Instituut, D-25821 Bräist/Bredstedt, NF; 2014

Umschlaggestaltung: Bernd Bednarz, Ravensburg

Herstellung: Husum Druck- und Verlagsgesellschaft, Hüsem/Husum, NF

ISBN 978-3-88007-390-6

Inhaltsverzeichnis

Vorwort	6
Andreas Bendixen	Wiedingharder Hochzeitsgedicht	8
Peter Jensen	Di uuile weerw	11
Peter Jensen	„Horsbel“	13
Peter Jensen	Säär toochte	15
Peter Jensen	Hän to moolken	16
Peter Jensen	Jü toaterfumel fuon e Noorddik	17
Peter Jensen	Link	19
Peter Jensen	Di bruinsjiter	21
Peter Jensen	Di muon fuon e halie	23
Peter Jensen	E onerbeerdswochtere	25
Julius G. Johannsen	Di broowe dring	27
Broder Clausen	Ik bän fuon e Wiringhiird	29
Broder Clausen	Ût jü uuil goo tid	30
Broder Clausen	Nü wort e koat en häks!	32
Marie Lorenzen	E kaländer	34
Sophie Hunger	E uuis äs kiimen	35
Sophie Hunger	Jarfstlik	36
Sophie Hunger	E ljaachtskin oon e skeen	37
Sophie Hunger	Män olerbeerste toljidelsdäi	39
Emil Ingwersen	Koornbjaarit iirtids	41
Emil Ingwersen	As män broor Sönke toläid würd	43
Emil Ingwersen	Dä ruisiske swüne hääwe noan mörbroor	45
Jens Jensen	Ääwt motorfil to mjilen	47
Edith Jessen-Nissen	Fuon e Gotskuuch jiter Iowa	49
Anmerkungen	52
Die Autoren	66
Quellenverzeichnis	71
Weitere friesische Veröffentlichungen	73
Allgemeine Literaturangaben	74

Vorwort

Um sich in der nordfriesischen Literatur zurechtzufinden, braucht man ein wenig Beharrlichkeit, denn einen zusammenhängenden, homogenen Korpus gibt es nicht. Vielmehr spiegelt sich die Vielfalt der nordfriesischen Sprache auch in den unterschiedlichen Literaturtraditionen wider. Sowohl die Autoren als auch ihre Leserschaft sind in der Regel auf einen nordfriesischen Dialekt festgelegt. Daher kann man eigentlich nicht von „der“ nordfriesischen Literatur sprechen, sondern eher von nordfriesischen Literaturen, die sich zum Teil unabhängig voneinander entwickelt haben. Viele nordfriesische Texte sind zudem in ganz unterschiedlichen Zeitschriften und Zeitungen erschienen oder liegen nur als Handschriften vor. Für das Verständnis von älteren Texten ist oftmals ein Wörterbuch von Nöten, da einige der verwendeten Ausdrücke heute nicht mehr geläufig sind. Außerdem erschweren die variierenden Orthografien nicht selten die Lesbarkeit der Texte.

Seit einiger Zeit existieren Neuausgaben älterer Texte, aber meist beschränken diese sich auf das Werk einzelner Autoren, wie etwa L. C. Peters (Faltings 1986), Christian Johansen (Jannen 1995), Peter Jensen (Petersen 2005; Laabs 2012) oder Jens E. Mungard (Hoeg 1995; Laabs 2013). Inzwischen gibt es sogar einen Thesaurus des Nordfriesischen, erstellt von der Abteilung für Frisistik der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, doch eine Buchausgabe, die die wichtigsten Autoren eines Sprachgebiets und Beispiele ihrer Texte vereint darstellt, fehlte bisher.

Die vorliegende Publikation versucht diese Lücke zu schließen. Sie bietet einen Überblick über die Literatur auf Wieringhiirder Freesk (Wiedingharder Friesisch) von den Anfängen bis heute. Die ausgewählten Werke sind chronologisch nach den Geburtsjahren der Autor/innen geordnet, zu denen man im Anhang biografische Angaben findet.

Zum besseren Verständnis der Texte werden Übersetzungen oder Erläuterungen zu einzelnen Wörtern, Satzkonstruktionen oder Redewendungen gegeben. Wenn diese

Anmerkungen den Rahmen des Seitenrandes sprengen, wird mit einem Pfeil und einem ‚A‘ [→ A] auf den Anhang verwiesen, wo weiterführende Erläuterungen zum jeweils markierten Begriff zu finden sind.

Für seine intensive Mitarbeit bei der Auswahl und Bearbeitung der in diesem Band veröffentlichten Texte möchten wir uns sehr herzlich bei Ingo Laabs bedanken. Für ihre Unterstützung bei der Zusammenstellung der Autorenbiografien danken wir Anne Paulsen-Schwarz vom *Nordfriisk Instituut* und Reinhard Jannen von der *Ferring-Stiftung* sowie Franziska und Mareike Böhmer, die uns während ihres Praktikums im *Nordfriisk Instituut* eine große Hilfe waren. Desweiteren gilt unser Dank Prof. Dr. Jarich Hoekstra von der Abteilung für Frisistik am Institut für Skandinavistik, Frisistik und Allgemeine Sprachwissenschaft der Universität Kiel, der sein Manuskript über die nordfriesische Literatur zur Verfügung gestellt hat.

Wir wünschen allen Lesern viel Freude an dieser Veröffentlichung,

Antje Arfsten und Wendy Vanselow

Abkürzungen

altengl.	Altenglisch	moor.	Mooringer Fräsch
altfr.	Altfriesisch	ndl.	Niederländisch
altnord.	Altnordisch	ndt.	Niederdeutsch
dän.	Dänisch	schwed.	Schwedisch
dt.	Deutsch	söl.	Sölring
eigtl.	eigentlich	veralt.	veraltet
engl.	Englisch	vgl.	vergleiche
fer.	Fering	westfr.	Westfriesisch
franz.	Französisch	wirh.	Wiringhiirder Freesk
Inf.	Infinitiv	wörtl.	wörtlich
jüt.	Jütisch		

Wiedingharder Hochzeitsgedicht

Andreas Bendixen

Jütid äs Monsieur ATGE PAYENS fuon Tiirsbel, en räidmuon oon Hoorbel, än sin bräid Mademoiselle CATHARINA HESELEERS uf e Christian-Albrechen-Kuuch di 29. aug. 1749 breelp¹ maageden: Sü wänsket jäm hirto lok mä hoog iinfuuli freesk fjärsche² en gooen frün, en söskenböörn³ fuon e breerdgong Andreas Bendixen, uf Naischöspel oon Wiringhiird.

¹ *breelp* (di) > Hochzeit eigtl. *breerlep*; vgl. altnord. *brú hlaup* ‚Heimführung der Braut‘, dän. *bryllup*, ndl. *bruiloft*, fer. *bradlep*

² *fjärsch* (jü) > Vers, Strophe; vgl. moor. *fjarsch* → A

³ *söskenböörn* (dat) > Nefte, Nichte (wörtl. ‚Geschwisterkind‘)

⁴ *leersthän* > letztthin, letztens, neulich

⁵ *ääw e fül sid läde* > auf der faulen Haut (wörtl. ‚Seite‘) liegen → A

⁶ *ääwt olerwiiljist* > aufs Allerschönste → A

⁷ *flaie* > herausputzen, zurechtmachen

⁸ *bos* (jü/dat) > Flinte, Gewehr, vgl. dt. ‚Büchse‘

⁹ *saach ... aar* > *aarsäie* > durchsehen, nachsehen

¹⁰ *carmen* > Gedicht

¹¹ *begjiuwe* > heiraten, in die Ehe begeben

¹² *raage* > hier: scharren

¹³ *sümiinj* > wirklich, allerdings, gewiss; vgl. dän. *såmænd*

Dir was leersthän⁴ en frün, di leert mi to breelp bäde:
'k haaged rocht wil to, dat hi sü loklik frait.
Ik toocht, ik skäl uk dach ai ääw e fül sid läde⁵,
ik saach, dat ärken häm ääwt olerwiiljist⁶ flaid⁷.

Ik saach, dat alemuon rocht flitji was mä sküren,
di iine ääw sin bos⁸, di oor ääw sin pistool;
di treerde was uk weel, hi toocht ai long to lüren,
hi saach et läärtüüch aar⁹ än flaid e woinstool.

Dä sää ik: Hür kuon ik nü dach sü stäl uk wjise?
Dirfoor griip ik to dat, wät ik ääw wraal häi liird.
Hum wiitj, et breelpsfulk mäi uk wil hoog fjärsche ljise?
Ik wiitj, dat sokwät uk bai breelpe häm sü hiirt.

Sü toocht ik bai mi sjilew. Än dirbai muost et blüuwe.
Ik saach min saage aar, ik toocht: Wät schäkt häm beerst?
Dach tocht mi, dat was keemst, ik wiilj en carmen¹⁰ skrüuwe
fuont sjilsköp bait begjiuwen¹¹, dir bliif't uk bai toleerst.

Dat was nü süwid guid, ik skuuil hoog fjärsche raage¹²,
än dat ging uk, sümiinj¹³! noch gauenooch fuont stäär.
Ääwt beerst würd et wil ai, foor dat äs man e saage,
ik bän noan fersifex än word et uk man läär.

Likefole äs nü dat, wi snaak' ai fuon dä uurde,
ik gong hir man ääw, wät ik oont carmen sää!
Dat eestand wee'estand, dat kuon ik feroontuurde,
ik wiitj, dat alemuon sin ja-uurd hirto lää,

Wän ik et fordie wiilj. Wät wäle wi nü snaake,
dat dat e wörd ai äs, dir't alemuon dach schocht?
Sümiinj, hum köö hum bal hiraar to duuide laake:
Oan mänske säit e wörd, e hiile wraal, di ljocht.

Uk äs dat iingong wäs, wir ik miist komer fine¹⁴,
di stand hji mur en wee: äs oan, dir't ai oon äs?
Dat dat en eestand hji, dat schocht hum oon e bline¹⁵,
dat tür ik ai bewise, dat äs al iingong wäs.

Nü käm ik uk to di, Herr breerdgong, än wäl fraage,
wät dü än uk din bräid hirto nü sjide wän.
Jät¹⁶ wäär' er laitet uf, dat äs hir man e saage,
foor dat jät nü oont iirst än oon e beerst tid sän.

Oors wiitj e breerdgong't nooch, män hi wäl't mi ai sjide,
dat hi jü miining äs, foordat e bräid et hiirt.
Män jü säit hir uk ja, dir wäl ik nooch äm wjide¹⁷,
jü wiitj e biibel uk, jü äs uk rocht wil liird.

Jät biire¹⁸ sjid' uk ja, ik kuon nü nooch¹⁹ bestuine.
Nü äs't je wil e wörd, dat eestand weestand äs.
Jü miining äs uk al inföörd oon ale luine:
Ik stuin nü ääw min stok²⁰, hät äs än bläft uk wäs.

Äs dat nü al e wörd, sü tür' jät dach ai tanke,
sü was't wil olerbeerst, dat onk²¹ begjiuwen bliif.
Dir wäl oon onken²¹ stand uk saacht wil süwät wanke²²,
dat äs e wörd. Män hiir! Hää' jät enoor uk liif?

Jät sjide biiring ja, hum kuon't uk ääw jonk²³ säie,
dat sok niin kwakelai, noan, fuon jonk härtens grün.
Wäl nü en komerstoorm al ääw jonk biire bläie,
jät stuine foor oan muon, Guod hjilpt jonk as en frün.

¹⁴ *fine* > finde → A

¹⁵ *oon e bline* > blind, mit verbundenen Augen

¹⁶ *jät* > ihr beide → A

¹⁷ *wjide* > wetten

¹⁸ *biire* > beide; vgl. *jät biire* ‚ihr zwei beide‘

¹⁹ *nooch* > wohl, durchaus

²⁰ *ik stuin ääw min stok* > ich beharre auf meiner Meinung (wörtl. ‚ich (be-)stehe auf meiner Geschichte‘)

²¹ *onk/onken* > uns beide, unser beide → A

²² *wanke* > hier: geben; vgl. dän. *der vanker* ‚es gibt‘

²³ *jonk* > euer beider → A

²⁴ *fernääghaid* > Vergnügen → A

²⁵ *loort, loore* (dat) > Los

²⁶ *jonken* > euer beider → A

²⁷ *jäner* > dort, jenseits ; vgl. engl. *yonder, beyond*

²⁸ *Moses* > 1. Mos. 1, v. 28: ‚Seid fruchtbar und mehret euch...‘

Dach wät hji sok en poar ääw wraal ai fole froide,
dir oon fernääghaid²⁴ än liiwde baienoor äs!
Än wäl Guod jonk ääw wraal oon di stand föör' än laite,
sü äs et beerst loort²⁵ jonk dach altid fast än wäs.

Guod säagne jonken²⁶ stand än gjiuw jonk fole iire,
dir nänt fuon wee'estand bai jonk häm fine mäi!
Än kânt er dän al wät, dat jät fuon Guod dä liire,
hür jät jonk huuile skäle ääw lok- än komers wäi.

Herr breerdgong! Näm foorliif, min fäär wäl ai mur skrüuwe,
min miining äs wil guid, män oors äs't hiinj ütflaid.
Sjid dat uk to din bräid, sü mäi't hir sü bai blüuwe,
dach wänsk ik noch toleerst, wät jäner²⁷ Moses²⁸ säit.

Di uuile weerw

Peter Jensen

Nü bän ik hir, oors ik bän fraamd,
kum wid fuon firns¹, wir niimen naamt,
wät mi sü häli was än trou.
Hät² leert än leert mi ai mur rou.

Tüs muost ik to di uuile stoowen³,
wir't bruuid mäam book oon üüsen oowen;
wir ik oon uuile, gooe tide
noch mäam än daite köö dach sjide⁴.

Wät fün ik, dir ik wüder kum?
E duus mi mäam än täate num;
e stoowen, di äs koal alhiil,
än hülen⁵ äs ai mur en diil.

Wir datgong hüs än hüüse⁶ stöön,
wir mänskne loklik wjise köön,
dir lapt en fraamden muon to ploogen,
dir stuont en fraamden, geer⁷ to loogen.

Noan buum, ferswünen äs e tün;
än ales, ales uk ferswün;
e grün, än mur ai äs er blääwen;
tonänte ales, dääl äs't räawen.

Oors häli äs e grün foor dat,
hir stuin ik nü än skrai⁸ mi sat
än tank äm loklik jonge tide
än kiir mi äm än seek e wide.

Än fuon dat häli, lait stok örd
näam ufskiis ik, sjid mä e wörd⁹:
„E haimot, di ging mi ferlääsen;
mi äs, as was min bluid mi frääsen.“

¹ *fuon firns* > von ferne

² *hät* > es → A

³ *stoowen (di)* > Hausgrundstück; vgl. dän. *stavn*; fer. *stuuwen*

⁴ *dach sjide* > grüßen, guten Tag sagen

⁵ *hülen* > erhalten, vorhanden → A

⁶ *hüüse (di)* > Elternhaus, Zuhause, Heimstatt

⁷ *geer (dat)* > Dung, Dünger; vgl. fer. *ged*; moor. *gäi*

⁸ *skraie* > weinen

⁹ *mä e wörd* > aufrichtig; zu wörd (*jü/di*) ‚Wahrheit‘

¹⁰ *käst* (jü) > Sarg

Män iir ik wider sjit min fäite,
wir'k loklik was sü aaremäite,
näm'k fuon di hälie, uuile grün
en lait stok örd; iir't uk ferswün.

Dat skäle's oon min käst¹⁰ mi ljide;
begreerwe's mi, sü skäle's sjide:
„Dat broocht'r üt e haimot mä,
dat num'r fuon sän hüuse mä.“

„Horsbel“¹

Peter Jensen

En fäl², sü gnitersuurt³ än blank,
sü wiilji⁴, sniilj⁵ än flink än slank,
dat häi en fülen wanicht⁶ fingen,
begänd jiter oorfulks gjas to lingen.

En eek⁷, sü keem as sälten iin,
fuon kroop än biine sü rank än fiin,
dat tjocht, wän't uurset⁸, to di naie kuuch,
swomt döör e struum, kánt kral ämhuuch.

Hät gäärset dir ääw oorfulks luin,
wort tjok än foat bai Wiringhiirds struin,
än kánt e jarfst, sü gont et sän wäi,
kánt tús to sän hiire äm Mörtensdäi⁹.

„Dat späl“, säit hi, „ik haage't muod¹⁰ ai,
di fuole¹¹ ferswänt, gont aar e lai¹²,
hi strääwet fuon hüs än tjocht oont oast,
ik liiw et sääker, ik wiitj et foast.

Dat äs foaliwäs en siirmen saage,
dat äs en warning¹³, dir ik ai haage¹⁴.
Dat äs Guodens fänger, dir'k ai ferstöö,
oors fünen hääw ik't än wiitj et nü.

Täi, täi, täi bal oont oast,
foor dir äs't sääker, e dik äs foast.
Wir ik nü boog, skäl ‚Hans‘¹⁵ bal käme,
skäl hüs än stoowen, skäl ales mi näme.“

Dääl breek hi, wät hi naamd sin oin,
tuuch oasterfoor¹⁶ mä hängst än woin,
mä inguid¹⁷ än tüüch¹⁸, mä wüf än börne,
sumeld ales tohuup üt ale hörne.

¹ „Horsbel“ > „Pferdesiedlung“, heute *Hoorbel*

² *fäl* (dat) > Fohlen

³ *gnitersuurt* > kohlrabenschwarz

⁴ *wiilji* > hübsch, schön; vgl. moor. *wiili*; altfr. *weldich* ‚gewaltig‘

⁵ *sniilj* > glatthaarig

⁶ *wanicht* (di) > Ange-
wohntheit

⁷ *eek* (dat) > Stute; vgl. altnord. *eykr* ‚Zugtier, Pferd‘, dän. *øg* ‚Pferd‘, moor. *äkj*

⁸ *uurse* > Frühling werden
→ A

⁹ *Mörtensdäi* > Martini
(11. November)

¹⁰ *muod* > wahrhaftig,
gewiss

¹¹ *fuole*, *-lne* (di) > zwei-
jähriges Pferd

¹² *lai* (jü) > Priel, Watt-
strom

¹³ *warning* (jü) > Warnung

¹⁴ *haage* > behagen

¹⁵ *Hans* > der ‚Blanke
Hans‘, die Nordsee

¹⁶ *oasterfoor* > nach Osten
(kürzere Distanz)

¹⁷ *inguid* (dat) > Hausrat

¹⁸ *tüüch* (dat) > Vieh

¹⁹ oon jäner tide > in
damaligen Zeiten

Tuuch aar oon di naie, di sääkere kuuch,
än hüs än skeen kum gau ämhuuch.
Dat stäär änäädere dike än doome,
hät fing en hiil opartien noome.

En hängst häit „hors“ oon jäner tide¹⁹.
„Et stäär hoat ‚Horsbel‘, wäl ik jäm sjide“,
dat sää di ferstijnjie freeske muon.
„Gotlof, dat ik roulik sleepe kuon.“

Säär¹ toochte

Peter Jensen

Troat än mat,
uuil än läawenssat
sät ik oon män stool;
e duus sjit bal en dool².

Rask än weel³
was min seel
foor sösti iir;
nü doue e lääre⁴ siir.

Blir⁵ än mil,
kräasi⁶ än wil
was ik, wän jong;
nü sät wät bätters äaw e tong.

Oors man en lait skür
äs mi, ik wiitj ai hür.
Ik rafe mi wüder äp
än lääwe noch, huuil ai män skrüb⁷.

Ai langer äs't blääwen,
as dathir ik skrääwen;
ik bän wüder kral,
steerw ai sü bal.

Wäl mäning stööge
mä spoos än tööge⁸
noch flitji skrüuwe,
fideel noch blüuwe.

¹ *säär* > eigenartig; vgl. dän. *sær*

² *sjit bal en dool* > setzt bald eine Grenze → A

³ *weel* > froh, heiter, vergnügt

⁴ *läs, lääre (dat)* > Glied, Gelenk

⁵ *blir* > freundlich, fröhlich; vgl. moor. *bles*; fer. *bliis*; westfr. *bliid* ‚froh‘

⁶ *kräasi* > unternehmungslustig

⁷ *skrüb* > Mundwerk; eigtl. *skräbel (di)*

⁸ *tööge (di)* > Streich

¹ *fumel* (jü) > Mädchen

² *moolkstool* (di) > Melkschemel (wörtl. ‚Melkstuhl‘)

³ *leers* (dat) > Hecktor

Hän to moolken

Peter Jensen

„Ik skäl hän to moolken,
weet ai mä mi?“
sü säit jü lait fumel¹,
min liiw Marie.

„Sü läit üs man gonge,
et oomer näm ik;
näm dü e moolkstool²,
ik käm uk gliik.“

„Ik wäl e kii hoale,
min lait Marie,
käm dü man gliik jiter,
ik teew ääw di.“

Nü säte wi biiring
bait leers³ än teewe,
dat et oomer fol
uf muolke wi hääwe.

Tobääg dreeg e oomer
ik foor min Marie;
jü lapt bai e side
än snaaket mä mi.

Jü toaterfumel fuon e Noorddik

(en koort stok dirüt)

Peter Jensen

16.

Fulk¹ saach nooch in, dat et en hoarden sliik was foor di buine² äaw Känkenhofweerw, wän'r nü oonstäär foor en sün, düchti wüf en swak än piibli iin³ ääwt stäär häi, dir häm ai dat mänst njöte köö, wärken as hüshuiler noch⁴ as wüf, dir börne to wraal bringe skuuil. Al häin's⁵ et begripe kööt, wän hi kiif⁶ eruf⁷ würden, et stäär fersümed ont'er goor to e butel gräben häi; oors dat'r nü wüder begänd än gong⁸ to e Noorddik, dat was fül⁹ än ai to ferstuinen. Sälten fering en jin, dat fulk häm ai dirhän luupen ont'er üt Trinens hüsiinje kämen saach. Ünemöölik was't je ai, dat'r räid seeked bai jü uuil, oors wät wiilj'r bai e doochter oon di oore hüsiinje, wir'r oon e djonke oofte saacht ingloid, wän e skruuider ai ine¹⁰ was.

E tiinste äaw Känkenhofweerw fertjilden't enärken, dir't hiire wiilj, dat's gliik moarkten, wän Anton bai jü uuil häks ont'er här doochter wään was, sü was'r fül muit sin swak wüf. Oon würtlikhaid was Anton bai Ulriken bäne noch ai wään; wil häi'r oon e djonke ämbailöred foor e wäninge; oors häi steeri e döör skoored¹¹ fünen, wän'r preewd än käm in.

Ulrike twiiweld¹² nooch, ja, jü was foast aartüüged, dat jü huin, dir bai e döör numen häi, wän's wiiken oont beerd lää, Antons huin wään häi. Oon moonskinnaachte häi's en djonken skäme bait wäning foorbaigliden seen¹³ soner än bekomer här er¹⁴ wider äm.

As dä Noorddiks ober begänden än snaak äm Antons nächtlik ämbaispuukeln oon jär nääbersküp, än uk di laite Anton, dir mure gonge aar naacht bai sin aalmääm wään was, wän Ulrike, wät uf än to foorkum, äaw en poar deege ütfuon¹⁵ was to saien, fertjild fuon di näte muon, dir häm wät swäits mäbroocht häi, dä würd et Ulriken to en wäsihaid, dat fulk rocht häi mä dat sloar.

Disjilwe jin, dir's wäsihaid fingen häi, ging's ai to beerd, män säit oon e djonke än löred äaw dat, wät käme skuuil. Long woared et ai, sü saach's Antonen kämen än in to här määm gongen.

¹ *fulk* > man (wörtl. ‚Volk‘)
→ A

² *buine* (di) > Bauer

³ *en swak än piibli iin* > eine schwache und schwächliche → A

⁴ *wärken ... noch* > weder ... noch; vgl. dän. *hverken ... eller*

⁵ *al häin's* > alle hatten sie → A

⁶ *kiif* > langweilig; überdrüssig; vgl. ndt. *keef*; dän. *ked*

⁷ *eruf* > davon; Kurzform von *diruf*

⁸ *begänd än gong* > begann zu gehen (wörtl. ‚began und geh‘) → A

⁹ *fül* > schlecht, böse → A

¹⁰ *ine* > zu Hause

¹¹ *skoore* > verriegeln

¹² *twiiwle* > hier: vermuten
→ A

¹³ *foorbaigliden seen* > vorbeigleiten (ge)sehen
→ A

¹⁴ *er* > da; Kurzform von *dir*

¹⁵ *ütfuon* > vom Hause fort, außer Haus (wörtl. ‚heraus von‘)

¹⁶ *foort uugne* > vor den Augen → A

¹⁷ *ütskiinje* > völlig ruinieren (wörtl. ‚ausschänden‘)

¹⁸ *twäne* > zwei (bei Personen) → A

¹⁹ *trüuwen* > drohend → A

²⁰ *raage* > hier: angehen, betreffen → A

²¹ *spiitjisk* > spöttisch → A

Jü stöo äp än lüp eräm. Jü riif e döör ääben än smiitj's to, dat et döör e hiile hüte skrailerd. Hiil tächt trät's to Antonen hän än hül häm jü boaled fuust foort uugne¹⁶.

„Dü bäst en eeländien kjarl! Äs't di ai nooch, dat dü iin gong skil wään bäst oon min noomenluus ünlok? Weet nü uk män iire as wüf ütskiinje¹⁷?“

Jü uuil trät twäske dä twäne¹⁸. „Maag niin strid oon min hüs“, sää's än num Ulrikens trüuwen¹⁹ rocht huin ämt huinläs.

„Ming dü di dir ai oon“, skriild e doochter än riif här mä gewalt luus. „Wät ik mä häm dir häaw, dat raaget²⁰ aliining onk twäne!“

„Wil e wörd ...“ grined jü uuil. Anton smiitj här en grimien glii to än sää: „Läit man guid wjise, rocht hji's, wän's bister äaw mi äs; ik bän fül muit här wään än häaw min straaf erfoor fingen.“

„Oors klaamt di min ünlok ai alto fole!“ sää Ulrike spiitjisk²¹.

„Guod oon e hämel äs män tüüge“, sää Anton, „än uk dü kuost ai sjide, dat ik liig, fuon begän uf häaw ik't iirlik miinjd mä di.“

Link

(en koort stok dirüt)

Peter Jensen

Dat was en hoarden wonter. Et is was en huulew jilen¹ tjok. E grün was fräasen träi spät² diip. Ai en woar was er, dir ai tofräasen was, sügoor e kwälhoolinge oon e tooge³ än oon e Gotskuuchssäie würn säaker. E bite⁴ würn ai ääben to huulen soner swoar oarbe mät aaks traie⁵ ääw e däi⁶, foor alen mjarns än jins. E wäninge würn tächt än bliifen't uk, alhür fole uk⁷ oon di stoopkachlun infüterd würd. Niin hoochen köö dat mänst lait tuistäär ääw e rüte langer as en uugenbläk ääbenhuuile.

E fäile än et wonterkoorn lään diip begräawen oner en tjoken laage⁸ snäi, dir al begänd än word grä, oon sü mäning wäage⁹ häi di hoarde froorst al oonhülen. Enärken ging to friisen¹⁰, inbüüinseld oon en däbelt lach⁸ kluure, mä tjok olen fjistpuoise, äm e hals en grot kluus¹², oon e hotskuure wise¹³ uf woarm strai, än häi dach kool fäite än en ruuid, ferfräasen noos. E börne würden plaaged mä froorst oon e fäite, än waaksen fulk¹⁴ stöö to slouen mät eerme än köö dach e woarmk ai huuile.

Oon e dörnske säit fulk to hüken än skrüülten än klaaged aar kool biine äp tot lif, alhür mäning kiikere¹⁶ uk oon e gong würn.

Dä staakels jarme hain't jaarichst¹⁷; bai jäm kum to e kole e honger; foor et muolke was knap, bruuid än kantüfle würn djür. En graamlik tid was't foor dä staakele; jä gingen to bäden än fingen dach nänt; foor knaphaid än nuuid was alewäägne.

„Üüs kii stuine geerst¹⁹ al oon wäage“, was't swoar, dir's süwät²⁰ alewäägne hiire muosten, wän's mä jär mok²¹ än järn bädkorw onter bädpuoise onerwäägens würn. Sälten geef't en bit²² speek onter en skiisfol mää; mä lääri huine sjiten's järn stook wider, än mä däälsloin uugne än bedrüwed härt kloopenen's ääw jü näist döör; e miist tid fergääfs; foor enärken häi nooch mä häm sjilew. Dä uuile bliifen oont beard onter kumen huuchstens äp to di maagere onern, än sü kraulden's slüüni wüder to kui²³, foor än huuil e woarmk sü guid as möölik.

¹ *jilen* (jü/dat) > Elle (Längenmaß)

² *spät* (dat) > Spatenstich

³ *tooch, tooge* (dat) > Abzugskanal

⁴ *bit* (jü) > Wake, offen gehaltene Stelle im Eis

⁵ *traie* > dreimal → A

⁶ *ääw e däi* > am Tag

⁷ *alhür fole uk* > wie viel auch immer → A

⁸ *lach; laage* (di) > Schicht, Lage

⁹ *oon sü mäning wäage* > so viele Wochen lang → A

¹⁰ *enärken ging to friisen* > jeder ging friierend umher → A

¹² *kluus* (dat) > langes Halstuch

¹³ *wise* (di) > geflochtene Stroheinlage für die Holzschuhe im Winter

¹⁴ *waaksen fulk* > die Erwachsenen

¹⁶ *kiiker* (di) > Feuerkiese (mit Glut gefülltes Becken als Fußwärmer)

¹⁷ *jaarichst* > am schlimmsten → A

¹⁹ *geerst* > trocken, keine Milch mehr gebend

²⁰ *süwät* > beinahe, ungefähr → A

²¹ *mok* (dat) > Napf ohne Griff

²² *bit, -linge* (dat) > Stückchen

²³ *to kui* > ins Bett (wörtl. ‚in die Koje‘)

²⁴ *äphuule* > aufhören
(wörtl. ‚aufhalten‘)

²⁵ *ünferknüt* > unverzagt

²⁶ *niidjsk* > hier: unange-
nehm, nervös machend

„Uuha, uuha“, siked jü uuil Link, „wät skäl dir uf worde, wän didir stringe wonter ai bal äphaalt²⁴; was dach man iirst jül foorbai!“

Link was oors ünferknüt²⁵ än ferluus sü lächt ai e muid, oors datdir würd här düchti niidjsk²⁶. Jü was bekaand foor, dat’s ai ääw di iirste hau et hoor hinge leert; oors sün tid häi’s ai beläawed, sü long jü tanke köö.

Di bruinsjiter¹

(en koort stok dirüt)

Peter Jensen

Sin bankkonto würd groter än groter. Än Georg strääwed ämhuuch. Hi wiilj ai ewi köning blüuwe uf di ruuide kjooler². Jiter wät noobels stöo sin sän; oors giilj skuuil't bringe, fole giilj. Sü fole hi uk üt- än ämkiik hül jiter wät groters, wät bäars, dir fün häm nänt, wät häm wichtienooch² was. Dä kum jü „Ruuid Mjilen²“ oner e haamer, en froidenhüs onter bordil, as hum't uk nooch naamt. En skloow⁴enhüs was't mä fumle, dir oon ale hiires luine kaaft än hänloked würden. Fuon büten saach't noobel üt. En duonssool was er bai mä honerte fuon kristallampe än fergjild⁵ soile. Mäning eewerlik⁶lait prifootkaamere hiirden erto, wir dä staakels fumle oon boogden. Tot duonsen würden's twüngen, oondeen mä lochti kluure, dir glämerd fuon guilfliter än gleerspärle. Äaw e side uf di duonssool würn sküuwe uf marmer⁷ än fergjild stoole hänsjit. To dränken geef't man ruuidwin to tiin, skümwin to tuonti doloor e bodel. Et inspringeregiilj⁸ was tiin doloor än würd oonräägend ääwt dränke, südat enärken oontmänt tiin doloor to fertäären twüngen was.

As jü „Ruuid Mjilen“ ääwt buod⁹ kum, was e köning fuon di Ruuide Kräider topplaas¹⁰ än behül't leerst buod. Was'r iir köning uf di Ruuide Kräider, sü würd'r nü köning uf jü Ruuid Mjilen än was jiter sän miining en oardien trap¹¹ huuger kiimen. Hi sjilew hül häm nü mur oon e äädergrün än hül en geschäftsföorer, en bonke kälner e än oor pärsenool. Sin hooftoarbe was nü än tjil e kas äm mjarnem¹², wän't lokool sluted würd, än sü än täi äaw e rais än skaf mänskenmateriool oon.

Äaw iin uf dä geschäftsraise, as hi's naamd, kum Georg to Tjuskluin än kööt ai wjise läite än raisi uk oon jü uuil haimot. Wil wost hi, di nü süwät dorti-iirie, dat häm soner twiiwel noan wänliken wälkiimen oon e haimot würd. Wän uk aar tiin iir hängingen würn, sont'r mä gewalt än muit sän oine wäle üt e haimot stoat¹³ würd, sü was er, wän fulk uk ai mur to däädäis¹⁴ äm häm än sin fölihaide snaaked, dach saacht¹⁵ niin gjas aar grain¹⁶; oon geegendiil, sü gau, as'r äpdeeged,

¹ *bruinsjiter* (di) > Brandstifter (wörtl. ‚Brandsetzer‘) → A

² *wichtienooch* > bedeutend genug

³ *mjilen, mjilne* (jü) > Mühle; vgl. moor. *meelen*, altengl. *mylen*

⁴ *skloow, sloow* (di) > Sklave

⁵ *fergjile* > vergolden

⁶ *eewerlik* > unendlich; vgl. *mäning eewerlik* ‚unendlich viele‘

⁷ *marmer* (dat) > Marmor

⁸ *inspringeregiilj* (dat) > Eintrittsgeld (wörtl. ‚Einspringergeld‘) → A

⁹ *buod* (dat) > Gebot (bei Versteigerung)

¹⁰ *topplaas* > zur Stelle

¹¹ *trap* (di) > hier: Stufe

¹² *äm mjarnem* > morgens → A

¹³ *stoat* > stieß (Inf. *stiiitje*)

¹⁴ *to däädäis* > tagtäglich

¹⁵ *saacht* > wahrscheinlich → A

¹⁶ *grain* > gewachsen (Inf. *gräie*)

¹⁷ *hükeden's al sü wid wäch* > setzen sie sich alle so weit weg (Inf. wächhüke)

¹⁸ *richtienooch* > allerdings

¹⁹ *liis* > litt (Inf. lire)

²⁰ *sjine (di)* > Sünde

²¹ *skilbelooged* > schuldbeladen

²² *glatraaged* > glattrasiert

²³ *skülsk* > scheu, hinterhältig (blickend); vgl. moor. *schöölsch*, fer. *skülig* ‚lauernd, schielend‘

stöo ales, wät'r ütöowd häi, dach gliik äp muit häm, än as datgong hükeden's al sü wid wäch¹⁷ fuon häm as möölik.

Hi häi häm büterlik richtienooch¹⁸ feränerd, was en muon fuon giilj würden, dir e doloore role läite köö, soner dat hi er sjilew oner liis¹⁹; oors dat säär to häm sjilew, hi was ai bloot di blääwen, dir'r datgong was, män häi noch mäning swoar sjine²⁰ mur ääw sin skilbelooged²¹ hoor looged.

Oon sin hotäl oon Toner stäld'r häm foort späägel än münsterd sin ütkiik, oors hi würd bal trong foor häm sjilew; foor üt sin glatraaged²² ontlit lookeden en poar skülsk²³ uugne, wir fulk trong foor worde köö; dirto kum, än dat fjil häm nü iirst äp, sin äpfoalen kluure, wät gans än goorai oon e geegend poased.

Di muon fuon e halie

(en koort stok dirüt)

Peter Jensen

Jü lait fumel würd ütdeen¹ to en sträkenwärter bai e boon, dir sjilew soowen börne häi, oors jü häi't dir richti guid än waaxsed äp oon sünhaid, todats süwät soowen iir was. Sü kum's to e halie än würd äptäagen än ging to skool mä dä oor poar halibörne. Jü lait Anke würd to en richti halibörn mä al dä oor. Anke häi fole gaagen² uf dat lait klook ding än fole spoos to boogen oon e kuup³. Broder kum as altids ärken sämer, wän e haliblome bloorsterden, foor än beseek dä tou Ankene. Oon dä iirte iiringe ging't guid mä jü lait Anke; as's ober aaler würd, wised häm üt⁴, dat's dach niin richti halibörn was, wän dat oon här jiderne⁵ fole uf dat ünroulik St. Paulianer bluid roled. Anke was ai sü stäl as dä richtie halibörne, jü was mur ünroulik oon här wäasen, was kokät än looked ofterer oont späägel, as nuri äs foor än flai et heer; jü moo här haal püüinte än keem⁶ maage, häi en wichtien gong än was bitjiter⁷ dä grote dringe.

„Dü skeet här string äptäie“, sää Broder nooch, wän'r äaw baiseek kum. Dat klangd, as wän Anke e skil häi; oors dat säit oont bluid än was er ai üt to drüuwen, ai mä fermoonen än ai mä slouen; dir holp uk niin skärp äpsicht; foor jü fumel slooch dach aar e stringe, wän's här sjilew aarleert was. Pasiired uk niks füls, sü kum dach uf än to wät foor, wät ai poaslik was än häm ai skäked foor en lait fumel.

„Jüdir Hamborier fumel äs en wichti pastüür⁸“, sään's äaw e halie än köön här ai guid ferdreege; jä feelden, dat was niin freesk natür, dir oon här steek, dat was en fraamd iin, wät dir ai tüs hiird⁹.

Äaw di wise häi Anke uf än to ärgernis uf jü fumel än würd er bal kiif uf än plaag här uf mä Anken; wän't ai foor härn broor wään häi, sü häi's al longens e kofert paked än jüdir fumel tobäägsaand dirhän, wir's fuon kiimen was. Ankens rou was ferswüenen; dir was ale deege wät, än uf än to muost's alerhand späs uurde hiire, än steeri häi jü jong Anke e skil.

As Broder äm sämerm wüder kum, klaaged's häm här nuuid mä sin doochter. Hi fing här foor; hi fermooned här, oors dat holp niks. Anke wost goorai, dat's wät ünrochts deen häi; dat

¹ **ütdeen** > hier: in Pflege gegeben (Inf. ütdoue ‚ausgeben‘)

² **gaagen** (di/dat) > Nutzen; vgl. moor. *gåagen*; dän. *gavn*; altnord. *gagn* ‚gegen; das, was passt, ein Gegenstück ist‘

³ **to boogen oon e kuup** > obendrein (wörtl. ‚zu oben in den Kauf‘)

⁴ **wised häm üt** > zeigte es sich (Inf. ütwise)

⁵ **jidern** (jü) > Ader

⁶ **keem** > hübsch, schön; vgl. moor. *käim*; altengl. *cyme* ‚lieblich, fein, herrlich‘

⁷ **bitjiter** > hier: hinterher; vgl. dän. *bagefter*

⁸ **en wichti pastüür** > eine eingebildete Person; zu *pastüür* (dat) ‚Schimpfwort für Frauen‘; vgl. moor. *pastjör*; aus franz. *posture* ‚Körperhaltung‘

⁹ **tüs hiire** > beheimatet sein, hingehören; *tüs* aus *to hüs* ‚nach Hause‘

¹⁰ **roosi** (*di*) > Rasse

¹¹ **to skäps** > aufs Schiff
→ A

¹² **datdir stok fumel** >
dieses unmögliche Mäd-
chen; vgl. *datdir stok*
dring ‚dieser unmögli-
che Junge‘; *datdir stok*
wüse ‚dieses Weibstück‘

¹³ **woarmk** (*di*) > Wärme;
vgl. fer. *waremk*; moor.
wârmk

häi's uk intlik ai; jü was man oors as dä oor halibörne, än dat lää oon e roosi¹⁰ än was niin fölihaid. Dat saach uk Broder in än ging ai alto skärp oont gericht mä jü fumel. Jü likend laider här määm, dat was häm kloar; häi't en dring wään, sü häi Broder häm iinfach mänumen to skäps¹¹, oors wät skuuil'r maage mä datdir stok fumel¹².

Wie die Saat, so die Frucht“, säa Broder bai häm sjilew än swüüged stäl.

Wät Broder än sin söster hoobed häin, dat foljild häm laider ai. Dir was niin ütsicht ääw, dat Anke jäm oon jär aaler en guid hjilp würd; foor iilj än woar was tuupmangd än dat gjift niks as damp än riik än noan woarmk¹³. Oors erfuonuf käme köön's ai. Dir was e kontrakt mä jü keem krousterewüf fuon St. Pauli oon e wäi.

E onerbeerdswochtere¹

Peter Jensen

Oon hiil uuile tide was uk Freeskluin as mäning oor geegende fol uf onerbeerdswochtere, dat sliiks fulk gjift et hir oon e geegend nü ai mur. Jä würn liirlait², krum, ferwaaksed, häin en hiil uuil gesicht än long börd, sämtids wit onter³ ruuid, onter sügoor uf guil⁴. Ääwt hoor häin's en hol⁵ mä en dusk⁶ as dä uuile foor föfti iir noch fole häin. Jä droochen ruuid huoise än greene onter grä jake. Jä würn sämtids sü lait, dat's oon lait ördhoolinge inkriipe köön. Jä boogeden oner e örd än häin oofte hiil nät wooninge mä nät mobiili oon, ales natürlük lait as jä sjilew. Jä dän sämtids guids, oors uk fole eeri. Mä e mänskene läin's intlik steeri oon strid, foor jä würn riin bister⁷ jiter e börne än wüse än hääwe mäning uf dä röowed än oon jär hüsinge gefangen hülen.

E börne würn oon steeri gefoor foor än word stjilen fuon jäm, sü long as jä ai krästend⁸ würn. Foor än sküti e börne foor e onerbeerdswochtere geef't alerhand goo räide. Säm lään e biibel oon e waag, säm en eeben skeer. Oon e dörnsk, wir en solmbeerdswüf⁹ lää, muost naacht än däi ljaacht broane; dat holp uk, wän e solmbeerdswüf en stok kluure fuon härn muon oonhäi. Bait swiipen¹⁰ fuon e börne muost hum jäm waie¹¹ mä en krüs foor e bost än't foorhoor¹². Toleerst wost fulk e börne bal ai to beerigen foor dat lait fulk, än dirfoor würden's oofte krästend fuon e boarmuider. Loked et jäm än fertuusk jär börne mä en mänskenbörn, sü numen's't mä tús, än dat was ai nääm to¹³ än fou't wüder. Sok fumle muosten tiine bai jäm än würden ai sälten uk twüngen to än begjiuw jäm mä oan uf dä onerbeerdswochtere.

Dat äs uk pasiired, dat's en wüf steelen, dir oon solm skuuil; ja, dir wort sügoor fertjild, dat en buine sin wüf stjilen würd. Jü wüf was oon mäning iiringe wäch; män oan jin draabed e muon här mä en liirlait börn ääw e skuuit bai e wäi, as hi läär äm jinem fuont moarken kum. Jü süng foor dat börn, än bai dat späl kaand hi sin wüf, foor jü häi datsjilew stok uk foor sin oine börne süngen. Hi sää: „Määm, bäst dü dir?“, än ging hän to här, oors jü wiilj ai mä tús, foor här tocht¹⁴, jü kööt ääre äit e hüüse¹⁵ wäs ai mur ferdreege. Sü köörd e muon wider.

¹ *onerbeerdswochter* > Zwerg, Unterirdischer

² *liirlait* > klitzeklein

³ *onter* > oder

⁴ *uf guil* > aus Gold; vgl. engl. *of gold*

⁵ *hol (jü)* > Mütze

⁶ *dusk (di)* > Kwaste

⁷ *bister* > hier: begierig

⁸ *kräsne* > taufen; zu *kräst*, 'Christ'

⁹ *solmbeerdswüf (jü)* > Wöchnerin; zu *solmbeed (dat)*, 'Wochenbett'

¹⁰ *swiipen (dat)* > wechseln der Windel

¹¹ *waie* > weihen, segnen

¹² *foorhoor (dat)* > Stirn (wörtl., 'Vorkopf')

¹³ *dat was ai nääm to* > es war schwierig; zu *nääm*, 'bequem, leicht'; vgl. dän. *nem*, 'leicht, einfach'

¹⁴ *här tocht* > sie meinte (wörtl., 'ihr dünkte/deuchte')

¹⁵ *äit e hüüse* > zu Hause; zu *äit*, 'bei'; vgl. engl. *at home*

¹⁶ *knääpe* (dä) > Streiche;
vgl. dt. ‚Kniffe‘

¹⁷ *büsemuon* (di) > böser
Mann (Kinderschreck);
vgl. fer. *buschemaan*

¹⁸ *oon goore huuile* > ohne
Streit auskommen; zu
goore (di) ‚Güte‘

¹⁹ *dräle* > necken, ärgern

²⁰ *boar* > hier: lauter

²¹ *sloore* (dat) > Schloß
(Gebäude)

²² *skütie* > sich kümmern
um; vgl. schwed. *sköta*
‚kümmern, sorgen‘

²³ *ääserbiinj* (jü) > Mett-
wurst

Foor än nar fulk, wän's e börne stjile wiiljn, stälden's alerhand oon. Iinjsen, as en börn toläid würd, knipden's en kü, dir oon e fjin bait hüs lüp, oardi oont uure. Jü kü begänd fürterlik to bruulen, än et fulk lüp üt. Wilert jü tid steelen's dat börn, wät eewen toläid was. Jä fünen uk ääw alerhand knääpe¹⁶, wän's en fumel stjile wiiljn. Säm würn sü tompi än leerten jam nare mä dat fole giilj, wät dä onerbeerdswochtere e miist tid häin. Säm ferspreeken jam as bräid, wän's oon grot nuuid würn. Sämtids loked et sün staakels fumel än fin di noome äp, oors oofte uk ai, än sü muost's mä, e miist tid ääw lääwenstid.

E büsemuon¹⁷, wir wi as börne trong mä maaged sän, äs wider niks as sün onerbeerdswochter. Mäning uf dä laite boogeden oon uuil hüsinge, foor eksämpel Pükke oon Grot Buumel. Sü long fulk't mä jam oon goore hül¹⁸, ging't guid. Oors wän fulk jam dräled¹⁹ onter ai orntlik foor jam sörid, sü würd et skit, sü würden's niiderträhti än broochten ünlok oont hüs; jä draiden et tüüch e hals äm, släbeden fuoder wäch än driifen alerhand fölihaid. Würden's fole stiired, sü tuuchen's üt, onter et fulk tuuch üt än ferkaaft et stäär, foor jä köön er ai wjise foor boar²⁰ spitookel. Äm naachtem sjiten's et hiil hüs ääwt hoor än späleden tompi, dat fulk ai sleepe köö. Naacht än däi pasiired er malöör. Fulk muost toleerst erfuo luupe onter et stäär foor en hiil laiten pris ferkuupe; e miist tid wiilj er't niimen hji. Ääw di wise sän sloore²¹, buinestääre än lait hüsinge slän würden, foordat et spuukeld oont hüs.

Sämtids boogeden e onerbeerdswochtere uk oon hiil bonke oon uuil weerwe än beerie. Sü skütiden²² jä jam mur sjilew än hülen fründskäp mä e mänskene, dir oont nääberskäp boogeden. To breerlepe än oor grot gaste liinden e mänskene koobern pote än sääle fuon jam än broochten's jam tobääg mä en ääserbiinj²³ onter en stok floask oon. Was er nänt oon, sü draiden's di bringster e hals äm än liinden niks wüder üt.

Di broowe dring

Julius Georg Johannsen

Än äs's jäm wüder sumelden, würn er noch ho ferswüenen. Wir's blääwen würn, lää kloar ääw e huin; jä würn to e fiinj aarlööben; än Hans toocht bai häm sjilew, hi däi dat äm liifsten uk; foor hi wost gans guid, dat'r ääw jü ferkiird sid was; oors hi häi ai ämsunst en freesk määmens bost paaped¹. Hi was iirlik. Dat was koort foor jü iirst slacht bai Vickburg. Di oobergenerool Lee häi befäald, dat plaas ääw ale foale to huuilen, än jä häin't guid besjit. Foor e stäär was en hüügel, guid begrain mä bosk. Dir häin's kanoone äpstäld, än dat bosk lää fol fuon miletäär. Ääw e jitermäddäi foor jü slacht riidj generool Lee mä en adjutant üt, äm dat looger noch iisen to inspitsiiren; oors jä kumen ai sü wid. Jä würn jüst ääw di näiste hüügel, änäädere di, dir besjit was, as's oonfangden to skitjen oont bosk². En fiindlik kawalerii was äpkiimen än griip di hüügel oon. Lee än sän adjutant säiten uf än stälden jäm änäädere en groten buum, än bal saachen's, jär fulk fangd oon än gong tobääg. Jä roanden dääl ääw di ääderkant fuon di hüügel, än dir was niin bosk, än dir kumen altids mur. Sü sää Lee to sän adjutant: „Datdir schocht je gefäärlik üt.“

Dat häi'r man eewen säid, dän kum dir en laiten trup hängstefulk än roanden in oon di bonke, wät häm dir sumeld häi. Än bal würd Lee wis, en groten withooreden kjarl fuucheld dir ämbai mä e soobel. Hi sumeld dä saldoote tuup. Dän säär to sän adjutant: „Wät äs dat foor en groten withooreden, wät dir ämbaifuuchelt mä e soobel?“

„Ik hääw häm jüst oon e kiiker³“, sää e adjutant, „ik liiw, dat äs koptain Cottentoy.“

„Wät“, sää Lee, „dat hääw ik noch ai iir wost, dat wi en koptain Cottentoy oon üüs armee häin!“

„Dat äs uk ai sän noome, hi wort man sü naamd, aardat'r sok wit heer hjit, sän noome äs Jemenson, or sokwät liks.“

Lee püled⁴ sin buk üt än kiiked e ofsiirslist jiter, än dir loos'r dän koptain Hans Jensen. Dän waand'r häm to sän adjutant än sää: „Äs dat häm⁵?“

„Ja“, sää e adjutant, „dat äs Cottentoy.“

Bai jü tid häi Hans dä tobääggongende saldoote al sumeld,

¹ *paaped* > gesogen (Mutterbrust) zu *paap* (*jü*) ‚Muttermilch‘; ‚Mutterbrust‘; vgl. moor. *pååpe* (*di*) ‚Brustwarze‘; ‚Mutterbrust‘; vgl. engl./ndl. *pap* ‚Milchbrei‘ (Lallwort)

² *bosk* (*dat*) > Buschwerk, Gebüsch wohl beeinflusst von moor. *busch* (*di/dät*) ‚Busch‘; sonst ist eher *boske* (*di*) ‚Busch‘ und *boske* (*dä*) ‚Gebüsch‘ gebräuchlich

³ *kiiker* (*di*) > Fernrohr; *ik hääw häm ääw e kiiker* ‚ich habe ihn ins Visier genommen, ich beobachte ihn‘

⁴ *püle* > hier: herausklauen; vgl. fer. *püle*; moor. *pööle*

⁵ *äs dat häm?* > ist er das? vgl. engl. *is it him?* oder dän. *er det ham?*

⁶ *in bai e döör* > zur Tür
hinein

⁷ *ferlääsen* > verloren
→ A

än dän stoormd Hans fooruf mä e soobel oon e win. Än jä driifen e finj üt.

„Dat äs en düchtien kjarl, di Cottentoy“, sää Lee, „sjid häm, dat'r jining e klook nüügen to min tält kânt.“

„Dat skäl skäie“, sää e adjutant än sprüng ääw sän hängst än seeked Hansen än broocht häm generool Lees befääl.

„Wät mäi di nü wil mä mi wäle?“, toocht Hans.

Presiis e klook nüügen was Hans bai generool Lee sin tält. Hi sää to Lee sän neegertiiner: „Mäld koptain Jensen!“

E neeger steek et hoor in bai e döör⁶ än sää: „Koptain Jim, Jam, Jum“, än dän ging häm e loft üt. Lee begänd to laaken, foor hi wost nooch, wät e neeger miinjd. E neeger saach, dat Lee laaked, dän sää'r gau: „Cottentoy.“

Generool Lee streekt Hansen e huin ooniinj än sää: „Ik groteliir, generool.“

„Dat äs man koptain“, sää Hans.

„Dat was moarling“, sää Lee, „jining äs et generool; ik saach di jitermäddäi; dat was en fain stok. Wän't ai wäagen di wään häi, was üs dat stäling ferlääsen⁷ gingen, än dirfoor naam ik di nü generool; dat patänt wort di mjarn tostäld worde“, sää Lee.

„Fole tunk“, sää Hans, „ik toocht ai, dat dat lait hjilp mi en generooltiitel bringe skuuil.“

„Wän wi mur sok kjarls äs di häin, dän stöö et bäär äm üüsen saage“, sää Lee än püled sin buk üt et skrap. „Wät was dän noome nü noch? Jä naame di je al Cottentoy.“

„Män noome äs Hans Jensen“, sää Hans.

„Ja, dat's rocht, Jemenson“, sää Lee, foor hi köö uk ai Jensen sjide.

Ik bän fuon e Wiringhiird

Broder Clausen

Ik bän fuon e Wiringhiird, dir büte bait hjif;
Dir stuont uk min aalernehüs.
Dir äs et sü meeklik², dir wort mi't ai kiif;
Dirfoor käm ik haal iinjsen tüs.
Et fulk as wäne to³ win, rin än woar,
et wääder kânt üt jü iirst huin!
Äm uuisem⁴, dir tiitje⁵ e liipe⁶ mi't for:
Fergeer ai din luin bai e struin!

Ik bän fuon e Wiringhiird, dir ääder e dik;
Dir hjit hum to dou'n mä e fluid.
Di freeske, di wadet oon mjoks, kloai än slik;
E hotskuure kluure häm guid!
E buine äs wäne än oarbe swoar,
e gloow⁷ sät häm guid oon e huin!
Äm sämerm, dir schonge e swalkne mi't foor:
Fergeer ai din luin bai e struin!

Ik bän fuon e Wiringhiird, dir jäner oont weerst;
Dir maaget e sän härn häljin⁸.
E mänskene, dä hääwe hir aal en huuch⁹ reerst¹⁰;
Oors sän's ai to hiiren foor win!
Di freeske äs trou, sin toochte sän kloar,
sin uurd, ja dat stuont äs en puin¹¹!
Äm jarfstem, dir skriile¹² hjifföogle¹³ mi't foor:
Fergeer ai din luin bai e struin!

Ik bän fuon e Wiringhiird, e grün, di äs guid;
Dir kuon uk sü lächt niks äpiinj!
Di freeske äs fliitji än hjit roulik bluid;
Dirfoor gont et ham uk ai hiinj!
En wjin¹⁴ kaskät¹⁵, en suurten kraage foor¹⁶,
en wüf än börne bai e huin!
Äm wonterm, dir biilke e gäise mi't foor:
Fergeer ai din luin bai e struin!

¹ *hjif* (dat) > Wattenmeer, Meer, See → A

² *meeklik* > angenehm, bequem, gemächlich

³ *wäne to* > gewohnt sein an; vgl. moor. *waane to*; zu altfr. *wenia* ‚wohnen‘

⁴ *äm uuisem* > im Frühling

⁵ *tiitje* > schreien (Vögel) vgl. moor. *tiitje* ‚laut schreien‘; ‚weinen‘

⁶ *liip* (dat) > Kiebitz; vgl. moor. *liip*; fer. *liap*

⁷ *gloow* (jü) > Spaten; vgl. moor. *glou*

⁸ *häljin* (di) > Feierabend → A

⁹ *huuch* > hier: laut; vgl. *huuchreesti* ‚laut, mit lauter Stimme‘

¹⁰ *reerst* (jü/dat) > (Sprech)stimme → A

¹¹ *puin* (dat) > Pfand

¹² *skriile* > kreischen

¹³ *hjifföogle* (dä) > Möwen (wörtl. ‚Wattvögel‘)

¹⁴ *wjin* > blau → A

¹⁵ *kaskät* (jü) > Schirmmütze; aus franz. *casquette*; Verkleinerungsform von *casque* ‚Helm‘

¹⁶ *foor* > hier: um; vgl. auch *en slips foorbine* ‚einen Schlips umbinden‘

Ût jü uuil goo tid

Broder Clausen

¹ *mank* > hier: dran; dir äs nooch wät *mank* da ist wohl etwas dran

² *sniis* (dat) > Stiege (20 Stück); altfr. *snês(e)*; dän. *snes*

³ *fakeloit späle* > sich amüsieren → A

⁴ *straage* > spazierengehen

⁵ *stroife* > herumstreifen

⁶ *riin än oal* > ganz und gar

⁷ *joornboon* (jü) > Eisenbahn → A

⁸ *eerbiir* (dat) > Trauermahl; dän. *arveøl*; ndt. *Arfbeer*; eer- aus altfr. *erf* ‚Erbe‘; biir ‚Bier‘

⁹ *allikewil* > trotzdem, dennoch; dän. *alligevel*

¹⁰ *tanke* > dat kuon ik noch tanke ‚daran kann ich mich noch erinnern‘

¹¹ *dat hül ääw e knooke* > das strapazierte die Knochen → A

¹² *fuonstrike* > beim Grassmähen die Schwaden wegharken

„Uuil än jong poaset ai tohuupe!“ – Süng wort er oofte säid. Dir äs nooch wät *mank*¹, man dat türst jüst ai altens süng wjise. Ik onerhuuil mi haal mä uuile mänskene, man eewensü haal uk mä dat jong fulk än uk mä börne. Ût jü uuil tid wäle wi hiire, än foor jü nai tid wäle wi liire! – Süng liiw ik nooch, äs’t rocht. Män enärken stuont fast oon sin tid än kuon häm oon jü oor tid ai sü rocht infeele, än dirfoor ferstuont di iine di oor ai. Man oler noch was et ferskääl twäske jü uuil än jü nai tid sü grot, äs nü jiter di leerste füle krich. Dat läit uk saacht fole diroon, dat dat jong fulk oon dä leerste sniis² iir en laitet riklik fole to sjiden häi! – Iirtids toocht fulk mur ämt oarbe än äm e fertiinst än mäner ämt fakeloitspälen³. Nütodäis äs’t jüst ämkiird: Et oarbe äs fulk ai sü bister jiter, man et straagen⁴ än stroifen⁵ än fooralen et duonsen, dat läit boowenäw! Jü bister tid, wät wi belääwed häawe, äs fulk je wil riin än oal⁶ äaw e biine sloin. Ja, dat äs nü al sü eeri würden, dat’s ai iinjsen mur stälsäte kane, wän’s mä e joornboon⁷ fuon Naibel jiter Weersterluin kööre, noan, dir muit nüri uk onerwäägens noch duonsed worde. Dir breecht bloos noch, dat fulk bai laitem uk bait eerbiir⁸ duonset! Hum köö bal tanke, e wraal was dääsi würden, man noan, dat sän e mänskene!

Oors ik tank nooch, dat’s wuoder tobäägfine tot oarbe, foor dir haalt fulk toleerst dach noch äm langsten bai üt än wort uk äm iirsten wuoder tofreere. Dirfoor kuon hum uk allikewil⁹ nooch iinjsen weel wjise. Dat würn dä uuile uk, ja, jä würn uk sügoor weel bait oarbe. Än dir würd jütid hiil oors oarbed as nütodäis, än dat fooralen äm sämerm, dat kuon ik sügoor noch tanke¹⁰. Ik kuon jäm sjide, dat was en traawel tid oon e fuoderbjaarit än oon e skörderetid! Mä aacht oarbestüne äaw e däi kum fulk ai üt. Et mäien würd datgong noch foort miist mä e lä deen. Dat würn longe än süre deege, än dat hül äaw e knooke¹¹.

Hü oofte bän ik mäwään to fuonstriken¹² üt oon e Gotskuuch, oon Tiirselsäie, üt oon e Moarke, äawt Huuchluins än uk bütendiks. Dat würn sämtens ho longe

raise, än hum was bal troat, iir hum dir was. Dat ging al jider äm mjarnem luus. Ik was oofte noch knap wiiken bai e doord, än onerwäägens muost Daite häm oofte ämkiike, än sü häit et: „Känst nü?“ [...]

E sän was bait äpgongen, än dat daued süng, dat hum ääwpoase skuuil än word ai watskoch¹³ oon dat wäit gjas.

Kumen wi sü äp ääw e dik, sü würn wi noch longai altens dä iirste. Noan, Julius Krüsen Hinais än Krüsen Oolsen än Peter Jansen fuon e Sil würn oofte al oon e gong än häin al et wäst smän¹⁴, än dat häi uk sän gooe grün, foor sülong as et gjas noch wäit was, skeer't äm beersten. [...]

Hän äm e klook nüügen ääw e foormäddäi geef et mädonern¹⁵. Määm häi üs altids sü fole guids inpaked, as jü't man jüst loaste köö. Än dat smaaged näärgens sü guid as ääw e fäile än bai e dik! E loft was dir uk sü riin, än ik moo et hjif haal stiirme. Miistens häi Daite uk noch en laiten wakerbudel¹⁶ oont skrap mä en lait puns oon, än ik fing sü uk altens en laiten soobe uf. Sämtens muost Daite sü uk noch e lä hoare. Sü sleep ik oon jü tid gau en lait skür, onter ik was gau iinjsen üt to waden oon e slik än sumeld broanhuolt to Määmen. Würn wi alto wid fuon e hüüse, sü bliifen wi uk äm mädäiem dir.

To onernstid broocht üs hum fuon e söskene en foat¹⁷ fol ruuid brai än muolke, än sü geef et äm jinem richti onern. Ja, dat würn härlike deege foor mi äp bai e dik. Wän ik eräm tank, sü hiir ik e hjifföogle skriilen, sü stiirm ik et noopekrüd¹⁸ bai e büteriinje, sü säi ik Sol läden ääw di oor eege et woar¹⁹, än ik säi et wääderkoaten²⁰ langs ääw e dik. Ik hiir uk noch di laite hoaise skraien, as häm en huomk²¹ oon e neeke säit. Än ik wiitj noch hiil nau, hüng et skiiringluupen²² foor häm ging. Min grot söster än ik würn ämskäft²³ mä to fuonstriken, foor sü köön wi intwäske wuoder iinjsen ütsleepe. Oon e mädäistün, wän Daite häm en laiten näk²⁴ fing, muost er oofte hum fuon üs gau aar to e kriimer än hoal en naien strääge²⁵ än en rol tobak, foor bai dat swoar oarbe fing di prüüinte²⁶ noch en gnau²⁷ mur as rocht topoas! – Ja, süng was't oon jü uuil goo tid!

¹³ *watskoch worde* > nasse Füße bekommen

¹⁴ *smän* > hier: abgelegt (Inf. *smite*) → A

¹⁵ *mädonern* (di/dat) > zweites Frühstück

¹⁶ *wakerbudel* (di) > Flasche, dessen Inhalt munter macht; vgl. dt. ‚wacker‘

¹⁷ *foat* (dat) > Schüssel → A

¹⁸ *noopekrüd* > Meerstrandwermut (wörtl. ‚Flohkraut‘)

¹⁹ *ääw di oor eege et woar* > auf der anderen Seite des Wassers → A

²⁰ *wääderkoate* (dä) > Luftspiegelung bei aufsteigender warmer Luft (wörtl. ‚Wetterkatzen‘)

²¹ *huomk* (dat) > kleines Wiesel

²² *skiiringluupen* (dat) > Feststellung der Grenze zwischen zwei Wiesen durch Abschreiten (vor dem Mähen)

²³ *ämskäft* > abwechselnd, umschichtig

²⁴ *näk* (di) > Nickerchen; vgl. *häm en laiten näk foue*, ein kleines Nickerchen machen‘

²⁵ *strääge* (di) > Streifen

²⁶ *prüüinte* (di) > Priem, Stück Kautabak

²⁷ *gnau* (di) > Biss

Nü wort e koat en häks!

Broder Clausen

Dat äs en hiil uuil uurd. Dat säit hum nooch, wän er iinjsen wät skain äs, wät ai rocht to begripen äs; än sü was't uk oon dat stok, wät nü kânt:

Dat was äm uuisem, en fjarti – föfti iir¹ tobääg. Daite was nü al di treerde däi ääw en grot buinestäär än maaged dir foor jü buinewüf e tün torochte. Dir was fole prooserai² bai, foor jü wüf häi mäning faine buume än grote, keeme blomebeerde, än jü was aaremäite akoroot. Ja, dat was en niidjsk stok oarbe, man dat was jüst wät foor Daiten; än dirfoor was hi bai jü goo wüf uk guid onskrääwen.

En stok häne ääw e foormäddäi³ begänd et to rinen. Nü würd et smääri oon e tün; man dir kum jü wüf uk al än diild Daiten in to tee än börske.

As hi nü in oon e boosem kum, säit dir ääw e boosemtjile ääw en uuil skrün di uuile Andrees, en uuilen däiluuner, wät al oon mäning, mäning iiringe ääw dat buinestäär oarbed häi. Nü köö hi ai fole mur. Man dirfoor kum hi dach noch ärken däi, än dir fün häm uk noch altens wuoder wät süüseloarbe⁴ foor häm. Di mjarn nü häi jü buinewüf häm en poar splinternaie⁵ hotskuure deen. Dir skuuil hi här en laage läär onersloue, dat dat nai huolt ai spliitj⁶; än sü skuuiln er uk hotskuurspikere⁷ oner. Jü wüf häi häm uk en poar uuile hotskuure hänesjit⁸. Dirfoor köö hi dat läär ufskjaare, wät hi brükt.

Andrees was aaremäite nau än akoroot bai sin oarbe; än wän hi foor jü wüf wät maaged, sü würd et foaliwäs guid. Nü, di iine hotskoch was al kloar. Daite num'n iinjsen oon e huin än sää: „Dir hjist dü en fain stok oarbe maaged, Andrees!“

Di uuile muon froid häm än was uk al iiwri bai di tweerde hotskoch. Dir kum nü jüst jü buinewüf jiter e boosem än wiilj dä biirng inhoale to mädonern. Dirbai preewed's nü gau iinjsen di naie hotskoch oon, klooped di uuile Andrees ääw e skoler än sää: „Dü bäst dach wörklik di olerbeerste, Andrees!“

Man wät nü? Wät was dat? Wät skoat⁹ er nü di uuile muon? Dir säit hi ääw sin skrün, häi en hotskoch oon jü iin huin än

¹ en fjarti – föfti iir tobääg
> vor etwa vierzig bis
fünfzig Jahren

² prooserai (dat) > um-
ständliche Kleinarbeit;
vgl. proose ‚mit Kleinig-
keiten die Zeit hinbrin-
gen‘

³ en stok häne ääw e
foormäddäi > nachdem
der Vormittag eine
Weile vorangeschritten
war → A

⁴ süüseloarbe (dat) > klei-
ne, leichte Hausarbeit

⁵ splinternaie > nagelneue
(wörtl. ‚splitterneu‘)
vgl. auch splinternaagel
,splitternackt‘

⁶ spliitj > splitterte
(Inf. splite)

⁷ spikere > Nägel, Stifte

⁸ hänesjit > hingestellt
→ A

⁹ skoat > fehlt → A

et knif oon jü oor, was skinewit ämt hoor än biilked likäp¹⁰: „Nü wort e koat en häks!“

„Wät äs er dach¹¹ luus, Andrees, wät skoat er di?“, fraaged jü buinewüf än was foali besörid äm häm. Andrees sää ai en uurd, sü ferfiped was hi. Man nü saachen Daite än jü wüf uk al, wät er luus was: Di uuile strük häi oon oor toochte dat läär fuon di naie hotskoch ufskjarn än was jüst oon begrip än wiilj't oner di uuile sloue.

Jä häin oarbe mä än troast häm, än e tee wiilj häm goorai rocht smaage. Man sü fingen hi än Daite en grot puns oon en kontoorkop, än sü kum Andrees bai laitem¹² wuoder to häm sjilew.

¹⁰ *likäp* > geradeheraus

¹¹ *dach* > hier: denn → A

¹² *bai laitem* > allmählich

¹ *skääwen* > erschaffen
(Inf. *skafe*)

² *kliin* > schwächig, zart,
schlank → A

³ *flau* > schwach

⁴ *mäste* > hier: entbehren

⁵ *fertröt* > leid tut
(Inf. *fertriitje*) → A

⁶ *gjift* > gibt (Inf. *gjiuwe*)

E kaländer

Marie Lorenzen

Noch äs'r nai än tjok
än fodernääw stuont: „Fole lok!“
Wort dat iirst bläär fuon häm ufrääwen,
äs dat nai iir man eewen skääwen¹.

Dach ärken däi wiset hi üs dän,
hü wid oont iir wi kiimen sän.
Än tjiner wort'r, däi foor däi,
bläär äm bläär, hum moarkt et miist ai.

Oors äs iirst en goo huulew iir foorbai,
äs'r goorai mur sü nai,
wort altens kliiner² än flauer³,
je aaler hi wort, altens gauer.

Äs't iir to iinje, äs't foaliwäs,
dat uk dat olerleerst bläär hi mäst⁴.
365 blääre, wir sän's blääwen?
Dä würden aal fuont lif häm rääwen.

Nü äs'r koal, to niks mur njöt.
Uk wän't hum äm häm noch sü fertröt⁵,
gont hi nü uk disjilwe wäi,
wät aal sin blääre gingen, däi foor däi!

En naiien gjift⁶ et al oon sin stäär,
nü wüder nai än foali tjok,
än wüder stuont er ääwt iirst bläär:
„Fole lok!“

E uuis äs kiimen

Sophie Hunger

Liiw fulkens, hääwe üm't fernumen?
E uuis äs nü kiimen, mä macht än mä schongen.
Fergingen äs e wonter sü gau,
dat e snäiklooke gonge al wüder to rou.

E sän kánt nü huuger, jü miinjt et al guid
än maaget üs mänskene fole muid.
E wiichle¹ hääwe al mäning knope²,
wät ütsäie äs sok laite koate.

Krookuse bloorstere³ sü bruked⁴ än keem,
dat woart ai long, än et gjas äs green.
Uk e poaskblome⁵ sän nü al hiil güül,
än dä laite lume späle wil sü weel.

Ale föögle sän dir än doue jär beerst,
jä schonge sü häl än bäge et neerst.
Dä fliitjie bäie fläie fuon blom to blom,
jä läite jäm hiire, mä jär som-som, som-som.

Aanlinge⁶, gääslinge⁷ än süüklinge⁸ käme,
dat nai lääbend wäl alewidewäägne begäne.
E wraal wort keemer mä ärken däi,
e sämer kánt bal, mä löst än mä häi⁹.

¹ *wiichel, -chle (jü)* > Weidenbaum; vgl. ndt. *Wichel/Wiechel*; engl. *willow*

² *knope* > Knospen

³ *bloorstere* > blühen; zu *bloorster (jü)* ‚Blüte‘

⁴ *bruked* > bunt

⁵ *poaskblome* > Osterglocken → A

⁶ *aanlinge* > Entenküken; zu *aan (jü)* ‚Ente‘; vgl. dän. *ælling*; engl. *duckling*

⁷ *gääslinge* > Gänseküken zu *goos (jü)* ‚Gans‘; vgl. dän. *gås* > *gæsling*, engl. *goose* > *gosling*

⁸ *süüklinge* > Hühnerküken; vgl. moor. *schükling* → A

⁹ *häi (jü/dat)* > Freude → A

Jarfstlik

Sophie Hunger

E nääbel tjocht aar hjif än struin,
e dau bläft läden aart hiile luin¹.
E droobe oont gjas glänre sü gliinj²
oon ale blaie³, än uk wjin.
Nü läit e jarfst al ääw e löör
än bal stuont'r foor e döör.

Bal steege drachne huuch oon e loft
än fole oarbe hjit et kuost.
Sü fläie's ale bai e hämel sü keem,
oon ale blaie, än uk green.
Nü äs e jarfst dir
mä froide än plesiir⁴.

Nü stuine e buume oon foler pracht⁵,
e blääre jäm farwe mä ale macht.
Mäning blaie, dach foale's dääl,
sü läde's ääw e grün, brün, ruuid än uk güül.
Di mjarn wort nü fochti än greerl⁶,
dirüt maaget e jarfst goornoan hääl⁷.

Latärne, latärne, dat klangt sü häl,
dä brukede ljochtre gonge trinäm⁸.
Sän, moone än steere wjise e wäi
än e börne schonge mä löst än mä häi.
Sün hjit e jarfst mä al sin nüke⁹
uk dach noch sin gooe side än brüke.

¹ *aart hiile luin* > übers ganze Land

² *gliinj* > glühend; aus altfr. *gliand*

³ *blaie* > Farben → A

⁴ *plesiir* > Freude, Vergnügen; aus franz. *plaisir*

⁵ *foler pracht* > volle Pracht

⁶ *greerl* > nasskalt

⁷ *hääl (di)* > Hehl

⁸ *trinäm* > rundherum; zu *trin*, rund'

⁹ *nük (di)* > Laune, Schrulle, Nücke; aus ndt. *Nück*; dän. *nykke*

E ljaachtskin oon e skeen

Sophie Hunger

Dat was oon dä iirnge 1956–1957, äs wi oon Sörhjisbel en skasee¹ fingen. Bit to jü tid häin wi noch kloai- har slak²wäie. Äm't materiool dirhän to fouen, würden dir skäninge³ läid to en looreboon. E lokföörer än maskinist kum fuon oorwäagne än häi al datgong en grot motorfiil. Hi was bai üs to naacht än ääw e kuost, köörd di fraidäi jin tūs än kum di sändäi jin wüder.

Bai üs ääwt buinestäär geef't datgong uk noch hoane, en kräider än süüklinge. Ärks iir⁴ kum jü tid, wir e hoane skrok⁵ würden än bräide wiiljn. Dat wiilj ai altens loke. Jä skuuilm haal en roulik stäär⁶ säte to bräiden. Wi häin aar e tüüchboosem en semäntlooft, wir fuoder⁷ än strai huuch kum. Dir häin wi en poar hoane oon iidj⁸korwe hänsjit to bräiden. Dir skuuil hum je uk iisen jiterkiike, dän wän's alte long uft neerst⁹ würn, würden e oie je kool.

Ääw en sändäi jin, äs't al wät djonk was, ging ik mä e skrapeljochter¹⁰ hiil säni e trap ämhuuch to loofts. Ik wiilj wüder säie, wir ales oon rocht was. E hoane säiten roulik än guid ääw jär neerst. Ik wiilj jüst wüder däälluupe, dir kum üusen lokföörer jüst wüder bai üs oon ääw sin motorfiil. Hi stäld et motorfiil gliiks in oon e skeen¹¹. Nü stöo ik aar e tüüchboosem än hi djile oon e skeen. Ales was roulik. Wät mi dä inaar kum¹², wüjt ik däaling noch ai.

Ik maaged män skrapeljochter oon än krised mä e skin hiil säni huuch muit e skeenelooft. Män wät fing ik en skräk, as di gooe muon sin motorfiil wüder oon e gong fing. E hiile skeen bääwerd. Ik maaged gau e ljochter üt. Hi maaged et motorfiil wüder üt, än oon dat uugenbläk begänd ik wüder, mä män ljaachtskin to krisen – huuch äp muit e skeenelooft¹³. Et motorfiil kum mä grot spitookel wüder oon e gong. Ik maaged gau wüder et ljaacht üt. Bait treerd gong würd ik trong äm dat späl än begänd än maag mi toochte, wät ik dir oonstäld häi. Ik däi mi fuon boowen to koanen än kum e trap dääl än in oon e boosem. E lokföörer kum üt e skeen än was skinewit ämt hoor¹⁴. Hi häi toocht, e skin kum fuont motorfiil har oors, dat'r't ai mur sumle köö¹⁵.

¹ *skasee (jü)* > Chaussee, Landstraße mit fester Fahrbahndecke

² *slak (dat)* > Schlacke

³ *skäninge* > Schiene; zu *skän (jü)* ‚Schiene‘

⁴ *ärks iir* > jedes Jahr → A

⁵ *skrok* > brutlustig

⁶ *en roulik stäär* > an einem ruhigen Ort → A

⁷ *fuoder (dat)* > Heu

⁸ *iidj (dat)* > Torf

⁹ *uft neerst* > vom Nest weg

¹⁰ *skrapeljochter (di)* > Taschenlampe; zu *skrap (dat)* ‚Tasche‘

¹¹ *skeen (jü)* > Scheune

¹² *inaar kum* > überkam

¹³ *looft (di)* > Dachboden → A

¹⁴ *skinewit ämt hoor* > kreidebleich im Gesicht (wörtl. ‚blendendweiß um den Kopf‘)

¹⁵ *dat'r't ai mur sumle köö* > dass er nicht ganz richtig im Kopf sei (wörtl. ‚dass er es nicht mehr sammeln konnte‘)

¹⁶ *ündöögede* > Streiche;
zu *dööged (jü)* ‚Tugend‘

¹⁷ *knip (di)* > Klemme,
Verlegenheit; zu *knipe*
‚kneifen‘

Ik wiilj hãm je ai trong maage, hi skuuil hãm bloots wonere. Dirfoor hääw ik natörlík gliik säid, dat et mi fertruuit, wät'r uk oonnum. Oors dat slämst kum je noch. Ik muost män muon dach sjide, wät foor ündöögede¹⁶ ik foorhäid häi. Ik num e lokföörer mä in oon e dörnsk än fertjild män muon, wät ik maaged häi. Hi skodeld man mät hoor än miinjd, hün ik dach ääw sokwät käme köö.

Ik muit todoue, ik was hälis oon e knip¹⁷, oors dat num je noch en gooen iinje.

Män olerbeerste toljidelsdäi

(jiter Astrid Lindgren: Wi börne fuon Bullerbü)

Sophie Hunger

Mi täint¹, män toljidelsdäi² än kräsjin³ sän dä beerste deege oont hiile iir. Män olerbeerste toljidelsdäi häi ik, äs ik soowen iir uuil würd.

Ik was jider wiiken. Ik hiird Mämen djile oon e köögen mä e kafekope skrängeln⁴. Toleerst hiird ik hum e trap äpkämen, än dir kniip ik min uugene sü fast to, äs ik man köö. E döör ging ääben, än dir stöön Daite, Mäme, Lasse, Bosse än Agda. Agda äs üüs tiinstfumel. Mäme häi en presentiirtäler oon e huin. Dir stöön en kop kakau, en woos mä blome än uk en toort ääw. Ääw e toort stöö dir mä sokergus skrääwen: LISA, SOOWEN IIR. Män goowe würn er ai bai, än mi tocht al bal, dat dat goornoan rochten toljidelsdäi was. Oors dä säa Daite: „Dränk nü man iirst din kakau. Sü wäle wi säie, wir wi en goowe to di⁵ fine kane.“

Dir bün Mäme mi en skrapnoodik⁶ foor e uugene, dat ik ai en bit⁷ mur säie köö, än Daite draid mi altens trinäm. Sü num hi mi ääwt eerm än drooch mi jiter бүten. Lasse än Bosse kniipen mi sämtens oon e tuun⁸ än fraageden: „Kuost räide, wir dü bäst?“

Daite lüp mä mi e trap dääl än altens trinäm. lingong köö ik moarke, dat wi бүte würn, än gliik jitert lүpen wi wüder e trap äp. Toleerst num Mäme mi e skrapnoodik uf. Än dä würn wi oon en dörnsk, wät ik noch oler iir seen häi. Oors äs ik üt et wäning kiiked, dir saach ik hiil näibai di hüsiinje⁹ fuont Noorderstäär. Bait wäning stöön Britta än Inga än wuiteden mi to. Dä würd ik wis, dat ik oon Uuilemämens uuile dörnsk was.

Dat was nü sü'n fainen dörnsk, dat ik tocht, di was fuon en troorlster¹⁰ maaged wүrden. Oors di troorlster, dat was üusen Daite. Hi häi di dörnsk sü fain torochtemaaged to mi, än di skuuil mi nü hiil aliining hiire. Dat was män toljidelsdäigoowe. Ik häaw mi aaremäite diraar froid. Mi tocht, dat was di beerste toljidelsdäigoowe, wät ik wäne fingen häi.

Daite häi tapesiird. Tank iinjsen äm, sok njötie¹¹ tapeete mä mäning luurlaite blomeboske ääw! Än Mäme häi gardiinere

¹ *mi täint* > ich meine, mir scheint (wörtl. ‚mir dünkt/deucht‘) → A

² *toljidelsdäi* (di) > Geburtstag; zu *toljide* ‚gebären‘ (wörtl. ‚zulegen‘)

³ *kräsjin* (di) > Heiligabend (wörtl. ‚Christabend‘)

⁴ *skrängle* > klappern; vgl. moor. *schraingle*; dän. *skringle*

⁵ *to di* > für dich → A

⁶ *skrapnoodik* (di) > Taschentuch (wörtl. ‚Taschennasentuch‘); vgl. fer. *skreepnöösdük*

⁷ *ai en bit* > kein bisschen (wörtl. ‚nicht ein bisschen‘)

⁸ *tuun* (jii) > Zehe

⁹ *hüsiinje* (dat) > Hausende, Schmalseite des Hauses

¹⁰ *troorlster* (di) > Zauberer; zu *troorle* ‚zaubern‘; *troorl* ‚Hexe‘; aus altnord. *troll* ‚Unhold‘; dän. *trold* ‚Troll, Kobold‘

¹¹ *njöti* > niedlich

¹² *trä* > drei

¹³ *mätsjilew* > sofort

¹⁴ *twäs* > quer; vgl. altfr. *thweres*; ndt. *dwars*; dän. *tværs*; dt. veralt. *zwerch*, noch in ‚Zwerchfell‘ (‚Querfell‘) erhalten

¹⁵ *än fou min popne hoald* > dass ich meine Puppen holte (wörtl. ‚und bekommen meine Puppen geholt‘)

¹⁶ *südäni* > so, auf diese Weise

¹⁷ *eerske* (*di*) > Schachtel: ursprüngliche Bedeutung ‚aus Eschenholz‘; zu *isk* (*jü*) ‚Esche‘; vgl. moor. *eesch*; dän. *æske*

¹⁸ *weerke* (*dä*) > Sachen, Besitz

¹⁹ *hums* > seine → A

foort wäning troorled. Dirto häi Daite en komood, en trin sküuw, en bukeriich än trä¹² stoole to mi troorled.

Lasse än Bosse begänden mätsjilew¹³ än släb min beerd twäs¹⁴ aar e looft än in oon män naie dörnsk. Dat iirst, wät ik däi, was än fou min popne hoald¹⁵. Ik häaw fjouer laite popne än träi grote. Fuon lait uf oon häaw ik al min popne guid äpwoard. Foor dä laite popne maaged ik en popedörnsk oon en feek fuont bukeriich torochte. Dä fingen südäni¹⁶ uk järn oine dörnsk. Dat grot popebeerd stäld ik oon en oor hörn. Noan, wät was dat foor en fainen dörnsk – män dörnsk! Sü lüp ik hän to Lassens än Bossens dörnsk än hoald al dä eerske¹⁷ än weerke¹⁸, wät ik noch oon min komood läden häi. Bosse säa: „Wonerboor, nü hjit hum dach wät mur plaas to hums¹⁹ oiesumling!“

Koornbjaarit iirtids

Emil Ingwersen

E koornbjaarit¹ begänd datgong dirmä, dat daite e lä² hoared³. Sin hoartüüch häi hi altens baienoor läden. Dirto hiird e hoarhaamer, hoarspät⁴ än en seek mä strai, wir hi ääw säit. Miistens lüp daite mä sin hoartüüch jitert noorden fuont hüs, wir et wät sooli⁵ was. As wi börne aaler würn, hjit hi üs dat hoaren uk liird.

Et bäär⁶ har e wonterwiitje was iirst rip. Wän en wup⁷ aar e fänger bräagen würd än ho kjarle⁸ ütffilen, sü was et tid, dat e wiitje uf kum. Ääw e lä würd e sprüt⁹ fastmaaged. Daite tuuch luus, äm spuur to mäien, jitert as wi groter würn, würn wi mä to äpnämen. Dat hoat, dat ufmaien koorn würd mä e sächel tuuphoald to en bün, än mä en koornbiinj bünen. Mä en rüuw¹⁰ würden dä leerste wupe tohuupe swäld¹¹.

Sü skuuil e mäimaskiin torochte maaged worde. Ädert knif kum e koornufljider än aar dat rocht fiil würd en stool fastmaaged, dir säit daite mä e ufljiderrüuw, äm dä hooke¹² poaslik uftoljiden. Oon e bjaarit holp et hiile fomiili mä. Wi börne würn altids mä ääw e fäile. Oors wän't koorn maien würd, skuuiln to et äpnämen ho nääberne hjilpe.

Aardat daite di foormäddi e muolkwoin köörd än iirst äm alwen tobäägkum, skuuiln dä hängste iirst rou hji än foord¹³ worde. E nääberne würn datgong al oarbesluus än köön altids hjilpe. Koort jitert mäddi ging't luus, Johann säit ääw e koskerbok. Mäme kum to kafetid mä börske¹⁴ än tee foor ale, wät holpen. Dat was foor üs börne altids dat beerst, wän ale ääw en hooke äm e klobert¹⁵ mä börske to äären säiten än dirbai üt uuilingstide¹⁶ fertjilden, än uk dat, wät nais skain was. Jiter e skoftid¹⁷ bliif mäme ääw e fäile to äpnämen, bit et moolktid was. Dat geef uk fole skjil¹⁸ fuon daiten bait köören, sü lüpen dä hängste iisen alto näi har alto wid fuont koorn, oors alto säni har to gau. Dat was ai lächt än maag dat rocht. Oors wän e rä to iinje was, was et uk fergään. Ik moo mä e mäimaskiin trinäm kööre. Bitjiter, as ik groter was, würd ik kotsker än fing datsjilew skjil.

Wän dat koorn uf was, würd et oon stüke¹⁹ sjit. Bai wiitje kumen seeks hooke oon oan stüke, bai hääwer fjauer.

¹ *bjaari(ch)t (di)* > Ernte

² *lä* > Sense; vgl. moor. *la*; dän. *le*; ndt. *Lee*

³ *hoare* > dengeln

⁴ *hoarspät, -spääre (dat)* > Dengelamboss

⁵ *sooli* > schattig; zu *soole (di)* ‚schattiger Platz‘

⁶ *bäär (di/dat)* > Gerste → A

⁸ *kjarl (jü)* > Getreidekorn; vgl. ndl. *korrel*; westfr. *kerl/kerrel*

⁹ *sprüt (jü)* > hier: Kornableger an der Sense

¹⁰ *rüuw (jü)* > Harke

¹¹ *swäle* > Heu zusammenharken; vgl. fer. *swele*; altfr. *swilia* ‚trocknen, dörren, schwelen‘

¹² *hooke (di)* > Garbe; vgl. ndt. *hocke*

¹³ *foore* > füttern

¹⁴ *börske (di)* > Butterbrot; vgl. moor. *büsch*

¹⁵ *klobert (di)* > Spannschließkorb

¹⁶ *uuilingstide (dä)* > die alten Zeiten; vgl. moor. *üüljngstide*

¹⁷ *skoftid (jü)* > Essenspause; vgl. moor. *schuftid*

¹⁸ *skjil (dat)* > Schelte

¹⁹ *stüke (di)* > Hocke (meist aus vier Garben bestehend)

²⁰ **klumpe** (*di*) > länglicher, kunstvoll aufgebauter hoher Haufen (aus den Garben)

²¹ **tjask**e > dreschen

²² **straiprä**s (*jü*) > Strohpresse

²³ **traper** (*di*) > Treter; zu *trape* ‚treten‘

²⁴ **gloihoo**r (*dat*) > Zündkopf (wörtl. ‚Glühkopf‘)

²⁵ **sweers**, **swääre** (*dat*) > Schwaden (Reihe gemähten Grases)

²⁶ **däämet** (*dat*) > Demat, Tagesmahd; soviel, wie ein Mäher an einem Tag mit der Sense abmähen konnte; ca. ½ ha

Süwät fjauertain deege bliifen dä stüke ääw e fäile stuinen, dat greens skuuil iirst wälke. Bait koornköören würden e klumpe²⁰ sün hänsjit, dat et strai bait tjasken²¹ in oon e skeen kum. Bit to begän fuon e dortier iirnge kum dat strai luus üt e tjaskmaskiin. Seeksändorti würden dä iirste bindere ääder e tjaskmaskiin sjit, dä büne würden sü grot, dat hum ai ämlinge köö. Dä straipräse²² kumen iirst jiter e krich 1950 oon e brük. Uk dat oondrüuwen fuon e tjaskmaskiin hjit mä ferskäali oarte begänd. Äm ho baispäle to naamen: Toiirst was e traper²³, sü e dampmaskiin, bensoolmotor, Lanzträker mä²⁴ än sü wür d e motor mä en swängel oonsmän, diiselmotor, wät mä en sigarät oonsmän würd, sü en träker, wir's bloots e koie ämdraie skuuiln, dat e motor lüp, toleerst e eläktromotor.

Dat tjasken bait hüs würd fuon e mäitjasker ufliised. Dä iirste mäitjaskere numen en sweers²⁵ fuon 2 m mä, däaling sän dä mäitjaskere sü grot, dat's en sweers fuon 9 m ääw iingong mänäme kane. En mäitjasker skaft, wän ales guid lapt, aacht bit tiin däämet²⁶ oon e stün. Al dat äs oon dä leerste föfti iirnge skain.

As män broor Sönke toläid würd

Emil Ingwersen

Dat was sämer än en fiin wääder, e sän skind, e hämel was wjin än wi spälden bütefoor. Daite was mä e muolkwoin jiter Ämesbel onerwäis, hi kum miistens äm alwen tobääg. Mäme häi en wuit¹ ääw e taage² üthangd. Wi börne häin niks dirfuon moarkt. Nü kum üusen nääber Martin Japsen oonköören mä en kastenwoin. Mäme kum üt to üs än sää: „Üm skäle nü mä Martin äp to Cornelius än Mine kööre. E stoork wäl üs en bais³ bringe.“

Wi miinjden noch: „En bais brükten wi ai.“ Oors dir würden ai mäning uurde äm maaged, än wi würden äp ääw e woin sjit. Martin köörd gliiks uf än sää noch to mämen: „Min söster kânt gliiks, e boarmuder⁴ äs uk onerwäis.“

Martin swümg e swöow⁵, än e hängste fjilen oon traaw. E kastenwoin skromeld oardi än tuuch en grot stoofwolk ääder häm. Wi börne, Johann, Anna än ik säiten oon e kastenwoin, wi muosten ai ääwt aageboord⁶ säte, aardat wi dir lächt däälföale köön. Boowen bai e stroot ging't aar e skäninge än e bro än dir rochts e slakewäi dää, sü würn wi uk al bal ääw e weerw⁷ fuon Cornelius än Mine. Dä biiring kumen gliiks üt än holpen üs fuon e woin. Mine num mi bai e huin, än wi gingen döör e boosem⁸ to e köögen. Dat geef aaremäite fole to säien, dat was ales en lait oors as bai üs ine. E köögen häi en ääbenen skoosten⁹, än et iilj was boowen ääw e hjitstiin¹⁰. Aarwäch et wäning lüp en koatskoof¹¹.

Et wäning lää jitert noorden än häi laite rüte¹², dir kum ai fole ljaacht döör. Sü was dir noch en grot kasten oon e hörn, dir ging't dää to e kjooler. [...] Büte bait söören ging en stich langs mät hiile hüs. E tün ging skrood¹³ dää to e graaw¹⁴. Et stäär lää ääw en huugen weerw. [...]

Jiter en lait skür diild Mine üs in to onern. Wi kumen al bai e sküuw to säten. Cornelius än Martin würn al dir. Cornelius häi en grot tääl fuon e stoork, wät dat bais bringe skuuil:

„E stoork hjit et bais oont neerb¹⁵ än smät et döör e skoosten.“

Johann miinjd: „Sü wort dat börn dach hiil suurt!“

„Ja“, sää Cornelius, „dirfoor wort et uk gliiks twoin, än

¹ **wuit** (jü) > Winkzeichen (weißes Bettlaken) auf dem Dach, zum Zeichnen, dass die Feldarbeiter zum Mittagessen kommen sollen; zu *wuite* ‚winken‘

² **taage** (di) > Dach

³ **bais** (dat) > Säugling (Kosewort)

⁴ **boarmuder** (jü) > Hebamme

⁵ **swöow** (jü) > Peitsche; vgl. westfr. *swipe*; dän. *svøbe*, ndt. *swep*

⁶ **aageboord** (dat) > Sitzbrett auf dem Leiterwagen; zu *aage* ‚mit Pferd und Wagen fahren‘

⁷ **weerw** (di) > Warft

⁸ **boosem** (di) > Stall

⁹ **skoosten** (di) > Schornstein

¹⁰ **hjitstiin** (di) > gemauerter Herd

¹¹ **koatskoof** (dat) > schräge Bretterwand über den Fenstern (von der Außenmauer bis zum Längsbalken unter dem Dach)

¹² **rüt** (dat) > Fensterscheibe

¹³ **skrood** > schräg

¹⁴ **graaw** (jü) > breiter Wassergraben um die Warft

¹⁵ **neerb** (jü) > Schnabel; vgl. dän. *næb*

¹⁶ *siiso* > so (Ausruf); vgl. dän. *se så*

¹⁷ *mänst* > am kleinsten

¹⁸ *kraule* > krabbeln, kriechen

¹⁹ *skrams* (*di*) > Schramme

²⁰ *jamän* > ja aber (Ausruf); aus dän. *jamen*

²¹ *fuuili* (*jü*) > Falte

²² *tuis, teere* (*di*) > Zahn

²³ *baselfisiit* (*jü*) > Besuch der Nachbarinnen bei der Wöchnerin

mäme wort fuon e stoork oont biin bän, jü skäl aacht deege oont beerd blüuwe.“ [...]

Wi lüpen jiter бүten tot söören, wir wi üusen hüüse fuon säie köön. Jiter en lait skür saachen wi en stoork fläien. Nü wүrn wi ai mur to huuilen. Cornelius kum uk üt bai e döör, wi häin altomoale spiktookel maaged, än hi was oon e mädäisleep stiird wүrden. Dä saach Cornelius e wuit ääw e taage läden än säa: „Siiso¹⁶, nü kane üm säni түsluupe.“

Nü sukelden wi luus, Johann fooruf, ik as di mänste¹⁷ bitjiter. Äm e wäi uftokoorten, kraulden¹⁸ wi aar e boon. Sü wүrn wi uk bal bait hüs.

As wi ine wүrn, skuuiln wi gliiks in oon e sleepkaamer, äm dat lait bais än mämens biin to säien, wir's bän wүrden was. Mäme häi woorrafti en skrams¹⁹ ääwt biin. Wi fraageden, wir't siir däi, oors mäme miinj, dat was ai sü släm. Wi skuuiln man iirst di laite Sönke bekiike, hi lää oon e börnewoin. Johann än Anna köön jüst aar e kante kiike, ik hoald iirst en skamel, äm uk wät to säien.

Jamän²⁰ ooha, wät saach ik dir? Hi was dach alte lait to spälen, än sü mäning fuuilie²¹ än goorniin teere²² oon e müs!

Oors wi hääwe üs gau to di laite Sönke wanid. Mäme skuuil aacht deege oont beerd blüuwe, e nääberswüse broochten to onern wät guids to äären: frisk suurs, hoanesuurs än kräiderbroor. Bitjiter kumen's to baselfisiit²³ mä en toort.

Dä ruiske swüne hääwe noan mörbroor¹

Emil Ingwersen

Di 31. oktober 1943 wüörd üüs diwisjoon bai e front oon e Ukraine ufliised fuon jü 15. panserdiwisjoon. Dat häit, wi skuuiln jiter Frankrik. Ik was bai e regimäntsresärwe.

Di näiste däi was dat iirst gong, dat wi wüder oontreere skuuiln. Fuon e regimäntsresärwe wüörn 36 muon jiter. E spiis (*Hauptfeldwebel*) seeked en slaachter, di skuuil foortreere. Niimen mälded häm. (Dat was miisttidens sün, dir wüörd en huinweecker seeked, än di skuuil hiil wät oors maage. Dirfoor mälded häm niimen to soken posten.) Oors e spiis bliif bai² än wiilj en slaachter hji. Min kameroode miinjden, Ingwersen kuon slaachtie, hi hjit baiskür³ en lait swün slaachtid. Sü skuuil ik foortreere, e spiis fraaged mi, wir ik mi totroud, en swün to slaachtien?

„Jawol“, sää ik, „oors ik skäl haal träne muon to hjilp hji.“ Ja, dä köö ik mi ütseeke. Ik wost, dat dir twäne slaachter wüörn, oan üt Lübeck, di oor üt Hambori. As ik's ütseeke, sää Engelsipen üt Essen:

„Ik bän uk slaachter.“ Sü häi ik trä slaachtere, wät mi holpen.

Dat skuuil gliiks luusgonge, oors ik sää to e spiis: „Wi skäle en groten sääl⁴ hji foor än maag woar hiitj, en loader än en groten suuch⁵, wir en swün oon läde kuon. Sü brüke wi kniuwe än skraabere.

„Oo man, oo man“, sää e spiis, „dat äs en hiilen mase, wät dir brükt wort, äm en swün duuid to fouen.“ „Ja“, sää ik, „en groten haamer mä en longen stjile skäle wi ok hji.“

Wi fjouer muon wüörn en „Sonderkommando“, enärken skuuil üs hjilpe, dat wi to üüs kraam kumen. Wi fingen uk ales torochte, dat et slaachtien di näiste däi foor häm gonge köö. As e spiis saach, dat et mät slaachtien guid lüp, sää'r:

„Dir sän noch fjouer swüne än tou nuuite⁶ to slaachtien. Kane wi dat floask uk peekele?“

„Ja“, sää ik, „dirto brüke wi hu suuge har täne än en mase saalt.“ Dat wüörd ales fuon e spiis besörid.

Nü köö't slaachtien begäne. Wän en swün ääw e loader hüng, numen wi oleriirst e mörbroor-stöögne uf, dä

¹ *mörbroor* (di) > Mürbebraten

² *blif bai* > ließ nicht locker (wörtl. ‚blieb bei‘)

³ *baiskür* > manchmal, bisweilen

⁴ *sääl* (di) > Kessel

⁵ *suuch* (di) > Zuber, Bottich

⁶ *nuuit* (dat) > Rind, Nutztvieh

⁷ *bräägen* (dat) > Gehirn;
vgl. altfr. *brein*; engl.
brain

⁸ *strämle*, *-mle* (di) >
Streifen

⁹ *kleese* > kratzen

¹⁰ *ister* (dat) > Flomen

¹¹ *jining* > heute Abend

¹² *djonke* > dunkeln,
dunkel werden → A

¹³ *skänkel*, *-kle* (di) >
Schinken

¹⁴ *traabel* > jä hääwe et
traabel ‚sie haben viel
zu tun‘

¹⁵ *skronk* (di) > langes Bein

¹⁶ *in oner* > hinein unter

ferswünen oon üüs kooggeschir. E mörbroor-stöögne riifen e slaachtere uf, sü köö niimen säie, dat's ferswünen würn. Wi numen iin swün ääw e däi, aardat wi ai oarbesluus worde wiiljn. Wän't hoor riinjsked würd, poasden wi uk ääw, dat dir niimen fuon e hiirne ääw e näide was, dä moon ai mäfoue, dat et bräägen⁷ aar e huulwe mäner würd.

Di jitermäddi kum en kaperool fuon e köögen än wiilj e mörbroorsträmle⁸ hoale.

„Ja“, sää ik, dä köö'r foue. Ik ging mä häm hän tot swün, wät ääw e loader hüng.

E kaperool kiiked än kleesed⁹ bait ister¹⁰, oors hi fün niks, sü fraaged'r:

„Wir sän e strämle fuon e mörbroor?“

„Ja“, sää ik, „dir hääw ik uk al jiter kiiked. Ik liiw, dä rusiske swüne hääwe noan mörbroor. Oors wän wi dat swün jining¹¹ däälksjaare, sü kane üm en broor foue, wän e spiis „ja“ säit. E kaperool kiiked mi oon, sää oors nänt, ik kiiked uk hiil ünskili.

Dat djonket¹² oon Rusluin oon e nowämber al äm huulwe fjouer. Äm träi di jitermäddi fangden wi oon, et swün fuon e loader däältoskjaaren. Bait iirst swün kum ales to e köögen, bit ääw e skänkle¹³. Iirst dä näiste swüne än nuuite würden saalted än oon täne läid. Et hoorfloask än e liuwer kum in oon e wurst. E slaachtere häin't traabel¹⁴, oors dat maaged uk spoos.

Äm jinem fingen wi mörbroor än broored bräägen. Wi skuuiln ääwpoase, dat wi ai aarrompeld würden. E kaperooole beseekeden üs äm jinem än wiiljn säie, wät wi ääre däin. Oors wi häin foorsörid. Sübal en kaperool oon e näide kum, ställden wi en puon mä en skronk¹⁵ ääw e hjitstiin. E mörbroor än't bräägen ferswünen in onert¹⁶ beerd. Wi häin altens lok, dat's üüs goo äären ai wiswürden.

Ääwt motorfiil to mjilen

Jens Jensen

Jiter di iirste wraalkrich deegeden¹ uk oon e Wiringhiird autos, män uk mur än mur² motorfiilinge äp. Dä würn hir guid to brüken ääw dä smjile än hiinje stroote. Säm³ kloaiwäie häin uk en stich⁴, wir hum uk mä en motorfiil ääw kööre köö, män dir würn's bestimd ai foor bäged.

Män tääte än tweer fuon sin broorne häin jäm uk grote motorfiilinge kaaft. Dat würn ho⁵ richti swoar maskiine. Ik säi män onkel Broder än onkel Martin noch foor mi oon jär motorfiiltüüch, äs jä mä grot stahoi⁶ e weerw äpköörden. Män tääte würd gliiks to begän fuon di 2. wraalkrich intäägen, än sin motorfiil würd to loofts broocht. Dir hääw ik oofte ääw sään än späld. As män tääte 1948 üt e krich tüs kum, würd dat uuil motorfiil ferkaaft, än en naier wüder oonskafed. Ääw dat nai motorfiil hjit hi tiin iir köörd. Dat was en swoar än long DKW fuon 1939 mä huinschaltung bai e tank.

Ik wiitj ai nau, hü uuil ik was, as ik dat iirst tooch mä dat motorfiil ääw en öfentlik stroot köörd bän. Män tääte was en foorsächtien muon än häi et mi säaker ferbään, män wän dat nüri was, skuuil dat wjise.

Oan däi was et foor to e swüne äp, dirfoor skuuiln wi nüri mä en seek koorn to mjilen än fou dat gründ⁷. Tääte häi abseluut niin tid än köör häne. Dir was niin oor räid, ik muost ääwt motorfiil jiter Runees to mjilen. Ik moo altids haal motorfiil kööre, män sü wid, hän än tobääg 12 km, mä en groten seek ääw e tank?? Dir häi ik niin löst to, män dat skuuil nü wjise!!

Toiirst skuuil e mootor started worde. Dat kuon hum guid mä e kikstarter, män di wirkt⁸ ai, wän e mootor kool äs. Ik lüp mä dat motorfiil e weerw dääl än preewd e mootor oon e gong to fouen. Dat woord ai long, dir lüp'r, än ik köörd tobääg e weerw huuch än fing looged. Ik bliif säten, äm e balance to huulen. Män tääte paked en groten seek mä koorn ääw e tank, wir ik jüst aarwäch kiike köö, än sü kum – min määm. Mä en grot haloi steek jü äp ääw e huuge sozius. Jü miinj, jü köö foort sjilew⁹ mäkööre än härn broor oon Runees beseeke,

¹ *äpdeege* > auftauchen (im übertragenen Sinn), zum Vorschein kommen; ‚tauchen‘ im konkreten Sinn heißt *duuke*; vgl. *äpduuke* ‚aus dem Wasser auftauchen‘

² *mur än mur* > immer mehr → A

³ *säm/ho* > einige → A

⁴ *stich, stige (di)* > Pfad, Fußsteig

⁵ *ho* > einige → A

⁶ *stahoi (dat)* > lautes Vergnügen

⁷ *än fou dat gründ* > um es mahlen zu lassen

⁸ *wirke* > hier: funktionieren; vgl. dän. *virke*

⁹ *foort sjilew* > ebenso gut, genauso gut

¹⁰ *grant* > gebrochenes Natursteinmaterial als Deckschicht

¹¹ *klänker (di)* > Klinkerstein, Hartstein

¹² *wilt* > während

¹³ *fjile* > füllen

¹⁴ *skandarm (di)* > Polizist

¹⁵ *ferbistert* > böse, wütend

¹⁶ *moon* > durften (Inf. *mäie*)

¹⁷ *sküuwe* > schieben (Inf. *sküuwe*)

¹⁸ *to schüns* > zu sehen, sichtbar

¹⁹ *loch (dat)* > Gefängnis; im Friesischen hierfür das gebräuchlichste Wort; andere Wörter sind: *kaskot (dat)*, *tocht-hüs (dat)* und *poorthüs (dat)*

jä hain jām en hiil wāg ai sprāagen. Jū sāt sū huuch āāwt motorfiil, dat’s saacht aar mi ān e seek kiike kōō, mām ik skuuil je kōōre. Sāaker broocht ūs dat uuil motorfiil aar hiinje grant¹⁰- ān klänker¹¹stroote to mjilen. Dat koorn wurd dir ufloodged, ān min mām ān ik kōōrden wider ān fingen kafe ān kaag bai mām onkel, wilt¹² dat koorn grund wurd. As wi wuder bai e mjilen wurn, lāā di mjiler dat koorn āāw et motorfiil.

„Ās dat wirklik ūusen seek? Di ās je fole groter!“

„Sūn ās dat nū, grund koorn fjilt¹³ mur“, miinjd di mjiler, „mām dat wācht ās datsjilew.“ Ik skuuil en richti longen hals maage, ām wāt to sāien. Wi wurn jūst āmbāagen āāw e klänkerstroot, dir kum ūs en ferdācthi green auto oonmuit, ān richti: e skandarme¹⁴! Dā kiikeden hiil ferbistert¹⁵, as dā ūs saachen.

Wirfoor wil? Dā kōōn mi dach goorai sāie, āāder di grote seek. Ān dach was ik weel! Ai aardat ik woorskiinlik ai widerkōōre muost, noan ik hāi iirst foor trā deege mām fōōrerskiin maaged!!! Di wiiljn ūūs frūne ān hjilpere dān natōrlik uk as iirst sāie. Wi muosten dān natōrlik fuont motorfiil ufsteege. Uk di seek koorn muost dāāl, foor dat motorfiil skuuil jiterseen worde, wir ales oon ordning was.

Jā fūnen en poar laite kāāre ān muosten uk faststāle, dat e huinbrāms ufbrāagen was ān wi āāw ārken foal, uk soner di koornseek, ai widerkōōre moon¹⁶. Et wurd natōrlik ales āpskrāāwen. Ūūs muithuilen, dat wi dat motorfiil (soner koornseek 125 kg swoar) dach ai fiw bit seeks km skūuwe¹⁷ kōōn, kum ai dōōr. Jā gingen mā: „Ūm worde fuon ūs hiire“, ān kōōrden uf.

Min mām ān ik besnaakeden ūs nū, wāt wi wil maage skuuiln. Wi wosten, dat wi dat geschūts ai tohūs skūuwe kōōn. Likes wochteden wi soner en uurd to sjiden di seek āāw et motorfiil ān – skuufen! Fuon e skandarme was niks mur to schūns¹⁸, oors jā kōōn je tobāāgkāme, ām ūs to kontroliiren. Jiter āmenbai 300 m swoar skūuwen started ik soner en wider uurd dat motorfiil ān min mām klāmerd āāw hār plaas. Wi kumen soner probleeme tohūs oon.

Fjouer long wāāge lāārer fingen wi post. Dir diild ūs et amtsgericht ūūs strafdoed mā, ān spreek uk gliiks et uurdiil ūt: 4 deege oont loch¹⁹ foor di foarer har 20 moark straf. Mām tāāte aarwised dā 20 moark, ān ik was fri.

Fuon e Gotskuuch jiter Iowa

Edith Jessen-Nissen

„Ik bän fuon e Wiringhiird, dir büte bait hjif; dir stuont uk min aalernehüs...“

Äm dathir dächt fuon Broder Clausen kum ik oofte äm to tanken¹, as ik oon e sämer '94 e stäär² Clinton oon Iowa beseeked. Ik was mä min fomiili foor fjauer wääg jiter Ameerika köörd. Äm tweer deege üt Clinton moo ik nü wät fertjile.

Ik seeked dat stäär³ fuon min fomiili, wät 1882 mä jär seeks börne üt e Wiringhiird ütwanerd was. Fuon min aalmääm num ik dat bil fuon här aalmääm mä oon e raisekofert. Juliane Maria Jensen säit ääw härn wipstool⁴ foor här huolthüs oon Clinton/Iowa. Wir ik dat wil fine köö oon dathir grot luin? As wi oon Clinton oonkumen, seekeden wi dat räidhüs. Wi köön üs ferskäälie uuile buke oont archiif oonkiike. Dä mänskene würn aaremäite fründlik än hjilp-fördi⁵. Toleerst saachen wi üs e tästomänte oon, än wi fünen dat fuon e fomiili Jensen. Sü gingen wi to e redaksjoon fuont bläär oon Clinton. Oont archiif fünen wi e tiring⁶ fuon e steerwedege:

„Di 26.06.1905 stjarft Jens Jensens wüf, en bekaand wüse oon Clinton, jiter en long krunkhaid, oon här hüs oon e Elmstreet 517 äm e klook aacht. Jü hjit sont 1882 oon jühr stäär booged. Foor 73 iir oon Tüüskluin toläid, befraid sont 1852 mä Jens Jensen, wät foor 40 iir (1865) oon e Gotskuuch stürwen was. Här aarlääwe tweer säne än fjauer doochterne oon Clinton, än oan sän, Julius, oon e Gotskuuch.“

Nü skuuiln wi jü goar⁷ noch fine. Dä näte, hjilpfördie amerikoonere hjilpe üs. Mäning mänskene, wät fomiili oon Tüüskluin hääwe, liirden wi koanen. Jä fertjilden üs, dat e noome fuon e goare jäm foor mäning iiringe änerd häin. En wüse kum äm to tanken, wir dä tüüske än doanske iirtids boogeden. Wi köörden nü mä üusen woin luus. Ik hül et bilt oon e huin, üüs biiring fumle kiikeden to e leerfte än to e rochte goarsid. Wi kumen bai mäning hüsinge langs, wät sü ütsaachen, as ääw üüs bilt. Ääw iingong hül män muon oon än säa: „Dat muit dat hüs wjise.“

Wi steeken altomoale üt e woin än lüpen dirhän to kiiken. Jü uuil pomp stöö ääw datsjilew plaas oon e tün as ääwt bilt.

¹ *äm to tanken käme* > sich erinnern (wörtl. ‚daran zu denken kommen‘)

² *stäär (jü)* > Stadt

³ *stäär,-inge (dat)* > Stätte, Ort; Stelle

⁴ *wipstool (di)* > Wipstuhl, Schaukelstuhl

⁵ *hijlpfördi* > hilfsbereit

⁶ *tiring (jü)* > Nachricht; vgl. moor. *tising*; engl. *tiding*; dt. ‚Zeitung‘

⁷ *goar (jü)* > Straße

⁸ *hauert* (*di*) > Friedhof;
aus *hau-* zu altnord. *hof-*
,Tempel' und *-ert* zu *wurt*
,aufgeworfener Hügel';
vgl. moor. *hord*

⁹ *feeling* (*jü*) > Gefühl

Min fomiili än ik würn aaremäite loklik. En wüse booged nü aliining oon dat hüs, wi hääwe noch mä här snaaked. Jü köö üs oors niks äm üüs fomiili fertjile. Härn aaltäate häi dat hüs foor mäning iiringe kaaft. Jü fertjild üs, dat er bait iinje fuon jü goar en hauert⁸ lää. Gliiks maageden wi üs ääw e wäi. Wi draabeden en muon, wät ääw e hauert oarbed. As'r hiird, dat wi tüüske üt Sleeswi-Holsteen würn, fertjild'r üs fuon sin fomiili, wät üt Holsteen kum. Wi fraageden jiter sän noome, än hi häit Rathje, „ängelsk Retji“. Dat was nü wüder sü'n tofoal. Gau häi'r üs et greerfstäär rütfünen. E hauert was sü grot, dat wi mä üusen woin dirhän köörden. Mister Rathje köörd fooruf, än wi bichtjiter. Wi kumen to en huug plaas mä grote uuile buume. Dir hül'r nü oon än säa to üs, dathir plaas häit „German ground“. Hi wised ääw dat stäär, wir üüs fomiili seeks gräawe häi. Oan stiin dirfuon häi e greerfinskräft „Mother“. Dat muit wil dat plaas wjise, wir min aalaalaalaalmääm här leerst rou fünen häi. Min fomiili än ik würn wil dä iirste freske börne fuon Juliane Maria, wät här greerf oon Clinton beseekeden.

Mister Rathje fertjild üs, dat hum en greerf foor ale tide kaaft. Di näte uuile muon ferleert üs, än wi würn nü mä üüs toochte aliining. Oon en fraamd luin, wid wäch fuon ine, wir wi üs goorai mur fraamd feelden. Mäning freske, tüüske än skandinaawiske noome stöön ääw e greerfstiine, süng as: Sönke Bossen, Dyke Thomsen än mäning mur.

Dat was en däi mä sü mäning indrüke än feelinge⁹, wät hum fasthuuile moo. Hü mäning ferskäälie mänskene draabeden jäm foor 100 iir hir oon en stäär bai e Mississippi? Dir bliifen noch sü mäning fraage. Dach wi sään to üs sjilew, dat wi oan däi wüderkäme wiiljn.

„Ik bän fuon e Wiringhiird, dir jäner oont weerst; dir maaget e sän härn häljin...“

Anmerkungen

<p>aanlinge (dä)</p> <p>(E uuis äs kiimen)</p>	<p>Entenküken</p> <p>Während im Deutschen ein zusammengesetztes Wort mit -küken für die Bezeichnung des Nachwuchs der Vögel gebräuchlich ist, bilden das Friesische, die skandinavischen Sprachen und das Englische eine Verkleinerungsform mit -ling, wobei sich das Hauptwort ebenfalls verändern kann: wirh. <i>aan</i> > <i>aanling</i>; dän. <i>and</i> > <i>ælling</i>; engl. <i>duck</i> > <i>duckling</i>; vgl. auch wirh. <i>gäasling</i> ‚Gänseküken‘.</p>
<p>ääw di oor eege et woar</p> <p>(Ût jü uuil goo tid)</p>	<p>auf der anderen Seite des Wassers</p> <p>Eine ähnliche Konstruktion ist <i>ääw e jäner-eege e struum</i> ‚jenseits des Flusses‘ zu <i>eege (di)</i> ‚Seite, Kante‘. Heute würde man wohl an dieser Stelle <i>sid (jü)</i> ‚Seite‘ oder <i>kant (di)</i> ‚Ufer, Rand‘ verwenden.</p>
<p>ääwt olerwiiljst</p> <p>(Wiedingharder Hochzeitsgedicht)</p>	<p>aufs Allerschönste</p> <p>Das Wort <i>olerwiiljst</i> leitet sich ab von <i>wiilji</i> ‚vornehm, hübsch‘ zu altfries. <i>weldich</i> ‚gewaltig‘. Zusammensetzungen wie <u>aller</u>-best, <u>aller</u>erst werden mit <i>oler-</i> gebildet: <i>olerbeerst</i>, <i>oleriirst</i>.</p>
<p>al häin’s</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>alle hatten sie</p> <p>Nach <i>al/altomoal</i> ‚alle‘ oder <i>biire/biiring</i> ‚beide‘ muss im Friesischen nach dem Verb die unbetonte Kurzform (enklitische Form) von <i>jä</i> ‚sie‘ stehen. Im Deutschen wird ‚sie‘ in der Regel weggelassen.</p>

<p>alhür fole uk</p> <p>(Link)</p>	<p>wie viel auch immer</p> <p>An die Vorsilbe <i>al-</i> können auch andere Wörter angehängt werden: <i>alwän(e)</i> ‚wann auch immer‘; <i>alwät</i> ‚was auch immer‘; <i>alhum</i> ‚wer auch immer‘.</p>
<p>äm mjarnem</p> <p>(Di bruinsjiter)</p>	<p>morgens</p> <p>Die Endung <i>-em/-m</i> ist eine alte Dativendung, die sich in festen Wendungen erhalten hat, wie <i>äm jinem</i> ‚abends‘; <i>äm naachtem</i> ‚in der Nacht‘; <i>äm sämerm</i> ‚im Sommer‘.</p>
<p>ärks iir</p> <p>(E ljaachtskin oon e skeen)</p>	<p>jedes Jahr</p> <p>Weitere Bildung mit <i>ärks</i> sind: <i>ärks gong</i>, <i>ärkstooch</i> ‚jedes Mal‘. In der Regel werden jedch die Formen <i>ärken</i> ‚jeder‘ und <i>ärk</i> ‚jede; jedes‘ verwendet: <i>ärken kjarl</i> ‚jeder Kerl‘; <i>ärk wüse</i> ‚jede Frau‘; <i>ärk fumel</i> ‚jedes Mädchen‘.</p>
<p>bäär (di/dat)</p> <p>(Koornbjaarit iirtids)</p>	<p>Gerste</p> <p>Vgl. moor. <i>beer</i>; fer. <i>bere</i>; altengl. <i>bere</i>, engl. <i>barley</i>; altnord. <i>barr</i> ‚Getreide‘</p> <p>Die anderen Hauptgetreidesorten sind: <i>rooge (di/dat)</i> ‚Roggen‘; <i>wiitje (di/dat)</i> ‚Weizen‘; <i>hääwer (di/dat)</i> ‚Hafer‘. Die Artikel werden unterschiedlich verwendet; <i>di</i> bezeichnet die Pflanze auf dem Feld bzw. das ganze bewachsene Feld; <i>dat</i> bezeichnet die Körner.</p>
<p>begänd än gong</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>begann zu gehen (wörtl. ‚begann und geh‘)</p> <p>Die Konstruktion <i>än</i> + Imperativform wird häufig verwendet anstelle von <i>to</i> + Infinitiv + <i>n</i>, welche allerdings auch immer möglich ist: <i>begänd to gongen</i>. Im Wiedingharder Friesischen findet sich ebenfalls oft <i>foor än</i> + Imperativform: <i>foor än gong</i> ‚um zu gehen‘.</p>

<p>blaie</p> <p>(Jarfstlik)</p>	<p>Farben</p> <p>Das Wort <i>blai</i> (<i>jü/dat</i>) bezeichnet nur einen Farbton; vgl. altfr. <i>blî</i>; altengl. <i>blîo</i>, indoeuropäische Wurzel: <i>*bhle-i-</i> ‚glänzen‘. Ein Farbstoff, z. B. Wandfarbe, wird mit <i>farw</i> (<i>dat</i>) bezeichnet.</p>
<p>dach</p> <p>(Nü wort e koat en häks!)</p>	<p><i>hier</i>: denn</p> <p>Das Wort <i>dach</i> hat im Friesischen in einigen Verbindungen eine andere Bedeutung als das deutsche ‚doch‘; es übernimmt die Funktion eines Füllwortes wie ‚denn‘, ‚nur‘: <i>wät äs er dach luus?</i> ‚was ist denn nur los?‘; <i>noan uk dach!</i> ‚wie ist’s möglich!‘</p>
<p>dat hül ääw e knooke</p> <p>(Ût jü uuil goo tid)</p>	<p>das strapazierte die Knochen</p> <p>Andere Verbindungen mit <i>huuile ääw</i> sind: <i>dat haalt ääwt kluure [ääw e giiljpong]</i> ‚das kostet Kleidung [Geld]‘.</p>
<p>djonke</p> <p>(Dä rusiske swüne hääwe noan mörbroor)</p>	<p>dunkeln, dunkel werden</p> <p>In diesem Beispiel gibt es mit dem Verb ‚dunkeln‘ ein deutsches Gegenstück zum friesischen <i>djonke</i>, obwohl bei einer Übersetzung wahrscheinlich ‚dunkel werden‘ vorzuziehen wäre. Es gibt auch Beispiele, in denen eine Umschreibung mit Adjektiv + <i>werden</i> im Deutschen zwingend ist: <i>uurse</i> ‚Frühling werden‘; <i>jine</i> ‚Abend werden‘.</p>
<p>en roulik stäär</p> <p>(E ljaachtskin oon e skeen)</p>	<p>an einem ruhigen Ort</p> <p>Anders als im Deutschen wird auf Friesisch keine Präposition benutzt; vgl. auch <i>en stäär</i> ‚irgendwo‘: <i>hi sät en stäär</i> ‚er sitzt irgendwo‘; vgl. dän. <i>et sted</i>.</p>

<p>en stok häne ääw e foormäddäi</p> <p>(Nü wort e koat en häks!)</p>	<p>nachdem der Vormittag eine Weile vorangeschritten war</p> <p>Das Richtungsadverb <i>hän(e)</i> ‚hin‘ wird im Friesischen gerne in Verbindung mit <i>ääw</i>, <i>äm</i> oder <i>iinj</i> gebraucht: <i>hän ääw e foormäddäi</i> ‚um die Mitte des Vormittags‘; <i>hän äm e klook tiin</i> ‚gegen zehn Uhr‘; <i>hän iinj jin</i> ‚gegen Abend‘.</p>
<p>en swak än piipli iin</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>eine schwache und schwächliche (eine)</p> <p>Im Friesischen wird viel öfter als im Deutschen ein Begriff durch zwei Worte ausgedrückt (Hendiadiöyn). Weitere Beispiele sind: <i>kante än kiire</i> ‚drehen und wenden‘, <i>räpe än rööre</i> ‚regen und rühren‘ (bewegen).</p> <p>Anders als im Deutschen, wo das Substantiv nach dem Adjektiv weggelassen werden kann, steht im Friesischen an der Stelle häufig das Zahlwort <i>iin</i> oder <i>oan</i>: <i>dat äs en düchti iin</i> ‚das ist eine Tüchtige‘, <i>dat äs en düchtien oan</i> ‚das ist ein Tüchtiger‘.</p>
<p>enärken ging to friisen</p> <p>(Link)</p>	<p>jeder ging friierend umher</p> <p>Der Infinitiv II (Verb+ -n) wird häufig verwendet nach Verben, die eine Körperhaltung bezeichnen: <i>hi lait to sleepen</i> ‚er liegt und schläft‘; <i>jü sät to ljisen</i> ‚sie sitzt und liest‘; <i>wi stuine to teewen</i> ‚wir stehen und warten‘.</p>
<p>fakeloit späle</p> <p>(Üt jü uuil goo tid)</p>	<p>sich amüsieren</p> <p>Vgl. moor. <i>fakeloite</i> ‚sich herumtreiben, faulenzeln‘, ‚Zeit vertrödeln‘; ndt. <i>fackeleuten</i> ‚sich herumtreiben‘; jüt. <i>fakelöjter</i> ‚Albernheiten‘.</p>

<p>ferlääsen</p> <p>(<i>Di broowe dring</i>)</p>	<p>verloren</p> <p>Das Verb <i>ferliise</i> ‚verlieren‘ wird dann verwendet, wenn man etwas in der Regel nicht wiederfinden oder erlangen kann, z. B. Krieg, Spiel. Lässt sich das Verlorene wiederfinden, so verwendet man das Verb <i>slite</i>: <i>ik hääw män giiljpong slän</i> ‚ich habe mein Portemonnaie verloren‘.</p>
<p>fernääglikhaid</p> <p>(<i>Wiedingharder Hochzeitsgedicht</i>)</p>	<p>Vergnügen</p> <p>Das Wort ist im heutigen Wiedingharderfriesischen auch als Adjektiv (<i>*fernääglik</i>) nicht mehr gebräuchlich; vgl. moor. <i>fernäid</i> ‚vergnügt‘.</p>
<p>fertröt</p> <p>(<i>E kaländer</i>)</p>	<p>leid tut</p> <p>Das Verb <i>fertritje</i> (<i>fertröt; fertruuit; ferträän</i>) hat vor allem in der 3. Person Singular die Bedeutung ‚leid tun‘: <i>dat fertröt mi äm häm</i> ‚es tut mir leid um ihn‘; <i>dat fertröt häm foali</i> ‚das tut ihm sehr leid‘. In Verbindung mit <i>ääw</i> bedeutet es ‚bereuen‘: <i>ik fertritj ääw min sjine</i> ‚ich bereue meine Sünden‘; <i>jü fertruuit erääw</i> ‚sie bereue es‘.</p>
<p>fine</p> <p>(<i>Wiedingharder Hochzeitsgedicht</i>)</p>	<p>finde</p> <p>Im älteren Wiedingharderfriesischen erhalten viele Verben (nicht alle!) in der 1. Person Singular ein <i>-e</i> am Ende. Im neueren Sprachgebrauch ist dieses <i>-e</i> durchgängig weggefallen.</p>
<p>fjärsch (<i>jü</i>)</p> <p>(<i>Wiedingharder Hochzeitsgedicht</i>)</p>	<p>Vers, Strophe</p> <p>Der Ausdruck <i>fjärsch</i> (vgl. moor. <i>fjarsch</i>) ist heute nicht gebräuchlich, stattdessen <i>färs</i> (<i>dat</i>).</p>

<p>foat, -e/foare (dat)</p> <p>(Üt jü uuil goo tid)</p>	<p>Schüssel</p> <p>Mit <i>foat</i> wird eine Schüssel bezeichnet; vgl. moor. <i>fât, fâåse (dât)</i>; dän. <i>fad</i>. Ein ‚Fass‘ heißt nennt man auf Wiedingharder Friesisch <i>tän (jü)</i>.</p>
<p>foorbaigliden seen</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>vorbeigleiten (ge)sehen</p> <p>In Verbindung mit Verben der Wahrnehmung (<i>säie</i> ‚sehen‘, <i>hiire</i> ‚hören‘, <i>feele</i> ‚fühlen‘) steht der Infinitiv II: <i>ik säi här gongen</i> ‚ich sehe sie gehen‘; <i>ik hiir häm kämen</i> ‚ich höre ihn kommen‘; <i>ik feel din huin bääwern</i> ‚ich fühle deine Hand zittern‘.</p> <p>Weitere Verben, die einen Infinitiv II erfordern, sind <i>liire</i> ‚lernen‘, <i>käme</i> ‚kommen‘, <i>blüuwe</i> ‚bleiben‘ und <i>heewe</i> ‚haben‘: <i>ik liir duonsen</i> ‚ich lerne tanzen‘; <i>hi kânt oonköören</i> ‚er kommt angefahren‘; <i>jü bläft stuinen</i> ‚sie bleibt stehen‘; <i>ik hääw fuon di noch en buk läden</i> ‚ich habe von dir noch ein Buch liegen‘.</p>
<p>foort uugne</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>vor den Augen</p> <p>Dies ist eine häufige Konstruktion, die den sächlichen Artikel in der Einzahl mit dem Substantiv in der Mehrzahl kombiniert; <i>uugne</i> ‚Augen‘ wird also als Einheit aufgefasst; vgl. auch <i>hi fing wät bait uure</i> ‚er bekam eine Ohrfeige‘; <i>hum bait uure foue</i> ‚jmd. zur Rechenschaft ziehen‘; <i>hi würd ruuid äp aart uure</i> ‚er wurde rot bis über die Ohren‘; <i>oont eerme näme</i> ‚umarmen, in den Arm nehmen‘.</p>

<p>fül</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>schlecht, böse</p> <p>Das Wort <i>fül</i> wird oft in Bezug auf den menschlichen Charakter oder die aus ihm hervorgehenden Handlungsweisen verwendet. Weitere Bedeutungen sind: ‚faul‘, ‚verdorben‘ (Fleisch); ‚schwer, schwierig‘ (Arbeit) und ‚schmutzig‘ (Wasser).</p>
<p>fulk</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>man</p> <p>Wird das Wort <i>fulk</i> (<i>dat</i>) ‚Volk‘ ohne Artikel verwendet, hat es die Bedeutung ‚die Leute‘ oder ‚man‘: <i>fulk säit</i> ‚man sagt‘; vgl. moor. <i>följ</i>.</p>
<p>häi (<i>jü/dat</i>)</p> <p>(E uuis äs kiimen)</p>	<p>Freude</p> <p>Das Wort <i>häi</i> wird häufig in der Redewendung <i>höög än häi</i> ‚Wohlbehagen und Freude/Lust‘ verwendet. Eine weitere Bedeutung von <i>häi</i> ist ‚Sinn‘: <i>dat kânt mi ai oon häi</i> ‚das will mir nicht in den Sinn‘ aus altfr. <i>hei</i> ‚Sinn‘.</p>
<p>häljin (<i>di</i>)</p> <p>(Ik bän fuon e Wiringhiird)</p>	<p>Feierabend</p> <p>Das Wort <i>häljin</i> bezeichnet neben den ‚Feierabend‘ auch den ‚Heiligenabend‘; zu <i>häli</i> ‚heilig‘ und <i>jin</i> ‚Abend‘. Für den Heiligabend ist jedoch der Ausdruck <i>kräsjin</i> ‚Christabend‘ gebräuchlicher.</p>
<p>hänesjit</p> <p>(Nü wort e koat en häks!)</p>	<p>hingestellt</p> <p>Das Verb <i>sjite</i> ‚setzen‘ wird im Friesischen häufiger gebraucht als im Deutschen. So werden kleinere Gegenstände (z. B. Flaschen, Blumentöpfe, Schuhe...), die auf Deutsch ‚gestellt‘ werden, auf Friesisch ‚gesetzt‘.</p>
<p>hät</p> <p>(Di uuile weerw)</p>	<p>es</p> <p><i>Hät</i> ist altmodische Form für ‚es‘, heute sind <i>et</i> oder <i>dat</i> gebräuchlich.</p>

hjif (dat) (Ik bän fuon e Wiringhiird)	Wattenmeer, Meer, See Vgl. moor. <i>heef</i> ; altfr. <i>hef</i> ; altengl. <i>haef</i> ‚Haff, Meer‘; dt. ‚Haff‘ (durch Nehrungen vom Meer abgetrennte Küstenbucht).
ho	→ säm
hülen (Di uuile weerw)	erhalten, vorhanden Das Partizip Perfekt zu <i>huuile</i> mit erweitertem Bedeutungsspektrum: <i>hiil än hülen</i> ‚wohlbehalten‘ (wörtl. ‚heil und erhalten‘); <i>dir äs noch en määm hülen</i> ‚es ist noch eine Mutter vorhanden (am Leben)‘.
hums (Män olerbeerste toljidelsdäi)	seine <i>Hums</i> ist das Possessivpronomen (f/n/Pl.) zu <i>hum</i> ‚man‘: <i>hum hjit mur plaas to hums oiesumling</i> ‚man hat mehr Platz für seine Eiersammlung‘; <i>hum skäl hums börne guid äptäie</i> ‚man muss seine Kinder gut erziehen‘. Das maskuline Pronomen heißt <i>hum-sen</i> : <i>hum skäl humsen hün woare</i> ‚man muss seinen Hund hüten‘.
inspringeregilj (dat) (Di bruinsjiter)	Eintrittsgeld (wörtl. ‚Einspringergeld‘) Ursprünglich bezeichnete dieser Ausdruck das Geld, das die Kinder beim Eintritt in die Schule dem Lehrer zahlten.
jaarichst (Link)	am schlimmsten Superlativ zu <i>eeri</i> (<i>jaarer</i> , <i>jaari(ch)st</i>) Im Gegensatz zum Deutschen wird der friesische Superlativ oft ohne Präposition gebildet, man kann aber auch <i>äm jaarichsten</i> sagen.

<p>jät</p> <p>(Wiedingharder Hochzeitsgedicht)</p>	<p>ihr beide</p> <p>Der Dual ist neben Singular und Plural der dritte Numerus im Friesischen, wird aber kaum noch gebraucht. Zu <i>jät</i> gibt es den Objektfall <i>jonk</i> ‚euch beide‘ und die Possessivpronomen <i>jonk</i> (f/n)/<i>jonken</i> (m) ‚euer beider‘. Entsprechend zu <i>jät/jonk/jonken</i> wird <i>wät/onk/onken</i> ‚wir beide/uns beide/unser beider‘ gebildet.</p>
<p>jonk</p>	<p>→ jät</p>
<p>joornboon (jü)</p> <p>(Üt jü uuil goo tid)</p>	<p>Eisenbahn</p> <p>Neben <i>joornboon</i> gibt es auch die Bezeichnung <i>iisenboon</i>; <i>joorn</i> aus altnord. <i>járn</i>; vgl. dän. <i>jern</i>. Ein anderes, gebräuchliches Wort für ‚Eisen‘ ist <i>steel</i>, moor. <i>stälj</i>.</p>
<p>kliin</p> <p>(E kaländer)</p>	<p>schmächtig, zart, schlank</p> <p>In Zusammensetzungen oder festen Verbindungen kann <i>kliin</i> auch die Bedeutung ‚klein‘ annehmen: <i>heerkliin</i> ‚haarklein‘; <i>koort än kliin</i> ‚kurz und klein‘; <i>kliingiilj</i> ‚Kleingeld‘.</p>
<p>looft (di)</p> <p>(E ljaachtskin oon e skeen)</p>	<p>Dachboden</p> <p>Das Wort <i>looft</i> bedeutet auch ‚Zimmerdecke‘; vgl. engl. <i>loft</i>, dän. <i>loft</i> aus altnord. <i>lopt/loft</i> ‚Obergeschoss‘; ‚Luft, Himmel‘; zu altnord. <i>lypta</i> ‚in die Höhe heben‘; vgl. wih. <i>leerfte</i>; dt. ‚lüften‘.</p>
<p>mi täint</p> <p>(Män olerbeerste toljidelsdäi)</p>	<p>ich meine, mir scheint (wörtl. ‚mir dünkt/deucht‘)</p> <p>Das Verb <i>tänke</i> (<i>täint</i>; <i>tocht</i>; <i>tocht</i>) ‚dünken, meinen‘ wird nur in Verbindung mit dem Objektfall des Personalpronomens (<i>mi</i>, <i>di</i>, <i>häm/här</i>, <i>üs</i>, <i>jäm</i>) verwendet. Anders als im Deutschen wird es im Friesischen noch häufig gebraucht.</p>

mur än mur (Ääwt motoorfiil to mjilen)	immer mehr Eine im Friesischen recht häufige Konstruktion für ‚immer ...‘ ist die Verdopplung; vgl. <i>huuger än huuger</i> ‚immer höher‘; <i>groter än groter</i> ‚immer größer‘. Manchmal wird auch, dem Deutschen entsprechend, eine Konstruktion mit <i>altid/altens</i> ‚immer‘ gebildet, meistens aber vermieden.
onk/onken	→ jät
oon sü mäning wääge (Link)	so viele Wochen lang Die Präposition <i>oon</i> ‚in‘ bezeichnet hier eine Zeitdauer; vgl. dän. <i>i to uger</i> ‚zwei Wochen lang‘.
poaskblome (E uuis äs kiimen)	Osterglocken; zu <i>poask (di)</i> ‚Ostern‘ Das Friesische hat, wie die meisten europäischen Sprachen, für Ostern ein Wort, das sich vom jüdischen Passahfest herleitet; vgl. moor. <i>poosche</i> ; fer. <i>puask</i> ; altfr. <i>pâscha</i> ; dän. <i>påske</i> ; nld. <i>Pasen</i> ; franz. <i>Pâques</i> .
raage (Jü toaterfumel fuon e Noorddik)	angehen, betreffen Eine weitere Bedeutung von <i>raage</i> ist ‚reichen, langen‘: <i>sü wid raaget män eerm ai</i> ‚so weit reicht mein Arm nicht‘.
süüklinge (E uuis äs kiimen)	Hühnerküken Die Vorsilbe wirh. <i>süük-</i> , moor. <i>schük-</i> , engl. <i>chick-</i> entspricht dem deutschen <i>Kük-</i> in ‚Küken‘; vgl. moor. <i>schükling</i> ; dän. <i>kylling</i> ; engl. <i>chickling</i> .
reerst (jü/dat) (Ik bän fuon e Wiringhiird)	(Sprech)stimme Eine innere Stimme oder Wählerstimme wird mit <i>stäm/stim (jü)</i> bezeichnet, obwohl <i>stäm</i> auch die Bedeutung ‚Sprechstimme‘ haben kann; vgl. moor. <i>rees</i> , aus altnord. <i>raust</i> , dän. <i>røst</i> .

<p>saacht</p> <p>(Di bruinsjiter)</p>	<p>wahrscheinlich</p> <p>Weitere Bedeutungen sind von <i>saacht</i> sind ,unschwer, leicht': <i>dat foue wi saacht</i> ,das kriegen wir schon hin'; bitte: <i>wjis saacht sü guid</i> ,bitte sei so gut'; vgl. moor. <i>sächt</i>, fer. <i>saacht</i>, dän. <i>sagtens</i>, dt. ,sanft'.</p>
<p>säm/ho</p> <p>(Ääwt motoorfiil to mjilen)</p>	<p>einige</p> <p>Zwischen den beiden Wörtern <i>säm</i> und <i>ho</i> gab es im Gebrauch ursprünglich einen Unterschied: <i>säm</i> ,einige aus einer bestimmten Gruppe': <i>säm uf dä freeske</i> ,einige der Friesen'; <i>ho</i> ,einige aus einer unbestimmten Anzahl': <i>ho budle win</i> ,einige Flaschen Wein'. Der Unterschied verschwindet heute immer mehr.</p>
<p>sjit bal en dool</p> <p>(Säär toochte)</p>	<p>setzt bald eine Grenze</p> <p>Das Wort <i>dool</i> (<i>jü</i>) bedeutet ,Grenze, Trennungslinie; vgl. moor. <i>dölj</i>; ndt. <i>Dool</i> ,Zeichen aus Erdschollen oder Steinen'; ndl. <i>doel</i> ,Ziel, Wassergraben als Grenze'.</p>
<p>skoat</p> <p>(Nü wort e koat en häks!)</p>	<p>fehlt</p> <p>Das Verb <i>skoare</i> hat nur in der dritten Person Singular zusammen mit <i>er</i> (unbetonten Form von <i>dir</i> ,da') die Bedeutung ,fehlen': <i>wät skoat er di?</i> ,was fehlt dir?', ,was ist los mit dir?' Ansonsten bedeutet <i>skoare</i> ,schaden': <i>dat skoart niks</i> ,das schadet nicht'.</p>

<p>smän</p> <p>(Üt jü uuil goo tid)</p>	<p><i>hier:</i> abgelegt</p> <p>Das Verb <i>smite</i> ‚werfen‘ kann auch die Bedeutung ‚abwerfen, ablegen‘ haben: <i>et wäst smite</i> ‚die Weste ablegen‘; <i>e börneskuur smite</i> ‚die Kinderschuhe ablegen‘; <i>et reerf smät nooch sin uuile heere, män ai sin uuile nūke</i> ‚der Fuchs verliert zwar seine alten Haare, aber nicht seine alten Nücken‘ (Schrullen).</p>
<p>spitjisk</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>spöttisch</p> <p>Oft entspricht der deutschen Adjektivendung -isch das wiedingharderfriesische -sk. Vgl. z. B. <i>niidjisk</i> ‚neidisch‘; <i>spoonsk</i> ‚spanisch‘.</p>
<p>süwät</p> <p>(Link)</p>	<p>beinahe, ungefähr</p> <p>Neben der wörtlichen Bedeutung ‚so etwas‘ wird <i>süwät</i> häufig für ‚beinahe, ungefähr‘ verwendet. Ein anderes Wort ist <i>ämenträint</i>.</p>
<p>to di</p> <p>(Män olerbeerste toljidelsdäi)</p>	<p>für dich</p> <p>Die Präposition <i>to</i> ‚zu‘ wird in dieser Bedeutung verwendet, wenn eine Bestimmung, ein Zweck, ein Ziel angegeben wird: <i>en goowe to di</i> ‚ein Geschenk für dich‘; <i>en breek to di</i> ‚ein Brief an dich‘; vgl. engl. <i>to you</i>; dän. <i>til dig</i>.</p>
<p>to skäps</p> <p>(Di muon fuon e halie)</p>	<p>aufs Schiff</p> <p>Es gibt eine Reihe von festen Verbindungen, in denen sich ein altes Genitiv-s erhalten hat. Weitere Beispiele sind: <i>to woars</i> ‚zum Wasser‘, <i>to fuits</i> ‚zu Fuß‘, <i>to toorps</i> ‚ins Dorf‘, <i>to stäärs</i> ‚in die Stadt‘.</p>

<p>trä</p> <p>(Män olerbeerste toljidelsdäi)</p>	<p>drei</p> <p>Das Friesische unterscheidet bei den Zahlen eins bis drei zwischen einer maskulinen Form: <i>oan dring, tweer dringe, trä dringe</i> ‚ein Junge, zwei Jungen, drei Jungen‘, und einer für Femininum und Neutrum: <i>iin fumel/börn, tou fumle/börne, träi fumle/börne</i> ‚ein Mädchen/Kind, zwei Mädchen/Kinder, drei Mädchen/Kinder‘.</p>
<p>traie</p> <p>(Link)</p>	<p>dreimal</p> <p>Die Wiederholungszahlen bis drei haben auf Friesisch eine eigene Form: <i>iinjens, twaie, traie</i> ‚einmal, zweimal, dreimal‘.</p> <p>Man kann aber stattdessen auch sagen: <i>iingong, tougong, träigong</i> oder <i>iin tooch, tou tooge, träi tooge</i>.</p>
<p>trüuwen</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>drohend</p> <p>Das Partizip Präsens wurde im Friesischen ursprünglich wie der Infinitiv II (auf <i>-n</i>) gebildet: <i>luupen woar äs bäär as stuinen</i> ‚fließendes Wasser ist besser als stehendes‘. Neuere Partizipien werden hingegen häufig auf <i>-end</i> gebildet, z. B. <i>glänsend</i> ‚glänzend‘ und <i>bedüüdend</i> ‚bedeutend‘.</p>
<p>twäne</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>zwei (bei Personen)</p> <p>Neben <i>twäne</i> gibt es noch <i>träne</i> ‚drei‘: <i>jä sän to twäne/träne</i> ‚sie sind zu zweit/dritt‘.</p>
<p>twiiwle</p> <p>(Jü toaterfumel fuon e Noorddik)</p>	<p>zweifeln</p> <p>Das Wort <i>twiiwle</i> hat im Wiedingharder Friesischen auch oft die Bedeutung ‚vermuten‘: <i>Ulrike twiiweld nooch</i> ‚Ulrike vermutete durchaus‘.</p>

<p>uurse</p> <p>(Horsbel)</p>	<p>Frühling werden</p> <p><i>Uurse</i> ist eine Verbbildung zu <i>uurs</i> (<i>di</i>) ‚Frühling‘; vgl. altfries. <i>wars</i>. fer. <i>wos</i>, alt-nord. <i>vár</i>, dän./schwed. <i>vår</i>.</p>
<p>wjin</p> <p>(<i>Ik bän fuon e Wiringhiird</i>)</p>	<p>blau</p> <p>Der Ausdruck <i>wjin</i> bezieht sich auf die Pflanze Fäberwaid, aus der man den blauen Farbstoff gewann ; vgl. moor. <i>ween</i>; alt-fr. <i>wêden</i> ‚waidfarben‘.</p>

Die Autoren

Andreas Bendixen (1726–1789)

Andreas Bendixen wird 1726 in Neukirchen geboren. 1746 beginnt er ein Theologiestudium in Jena und blieb dort bis 1749. 1751 wird er zum Pastor in Koldenbüttel gewählt und heiratet die Tochter seines Amtsvorgängers. Das Paar bekommt sieben Kinder. Ab 1775 wirkt Bendixen in Flensburg als Hauptpastor an der Marienkirche und wird 1788 Propst. Dieses Amt konnte er allerdings bis zu seinem Tod nur noch ein Jahr ausüben.

Anlässlich der Hochzeit seines guten Freundes Atge Payens am 29. August 1749 schreibt Andreas Bendixen ein Gedicht, welches heute das älteste Sprachzeugnis auf Wiedingharder Friesisch darstellt. Für die Hochzeitsgesellschaft lässt der Autor das Gedicht in Tondern drucken und vervielfältigen, obwohl davon auszugehen ist, dass nicht alle Gäste diese Sprache verstehen beziehungsweise nicht lesen können.

Peter Jensen (1861–1939)

Peter Jensen wird 1861 in Horsbüll geboren. Er schlägt eine Lehrerlaufbahn ein, die ihn über Fahrdorf bei Schleswig über Neuengamme nach Hamburg führt, wo er bis 1924 an verschiedenen Schulen wirkt, ab 1900 auch als Rektor.

Privat setzt sich Peter Jensen mit äußerstem Eifer für seine friesische Muttersprache ein, deren Bedrohung er deutlich erkennt. Er verfasst ein *Wörterbuch der nordfriesischen Sprache der Wiedingharde*, welches 1927/28 erscheint. Außerdem promoviert er 1925, mit 64 Jahren, an der Hamburger Universität mit der Abhandlung *Die nordfriesische Sprache der Wiedingharde*. Sein schriftstellerisches Werk umfasst etwa 40 Kurzromane, darüber hinaus zwei Übersetzungen von Theodor Storms Novellen *Renate* und *Der Schimmelreiter*, zahlreiche kürzere Erzählungen und Anekdoten, Gedichte, Gedichtübersetzungen, Zeitungsaufsätze und Übersetzungen von Kirchenliedern und Bibelstellen. Er zählt damit zu den produktivsten nordfriesischen Schriftstellern.

Seine Erzählungen weisen viele Merkmale „moderner“ Literatur auf. Anders als die meisten anderen nordfriesischen Autoren scheut er sich nicht, auch normwidrige Absichten von Personen darzustellen und diese nicht zu verurteilen.

Julius Georg Johannsen (1853–1935)

Julius Georg Johannsen wird in Emmelsbüll geboren. 1872 oder 1873 wandert er nach Port Clinton, Ohio aus. Dort heiratet er Caroline Japsen. Sie stammt von Sylt und ist mit dem Sylter Heimatdichter Erich Johannsen gemeinsam zur Schule gegangen. Das Ehepaar bekommt sechs Söhne und drei Töchter, die alle später auch in Port Clinton leben. Julius Johannsen wird durch seine Tochter Marie Mathilde auf die *Nordfriesische Rundschau* aufmerksam gemacht und schickt Peter Jensen eine selbstgeschriebene Geschichte, die er im Winter 1929/30 verfasst hat. Jensen bereitet diese für den Druck vor und veröffentlicht sie.

Broder Clausen (1900–1962)

Broder Clausen wird 1900 in Klanxbüll geboren. Er besucht die Präparandenschule in Tondern, wo er auch seine Frau Berta Selmer kennenlernt. Er wird Lehrer an mehreren Orten an der Westküste, unter anderem in Neukirchen. Neben seiner dichterischen Begabung hat er auch ein Talent für Musik und er vertont eigene Werke. In Neukirchen und später in Niebüll, wo er von 1947 bis 1956 Lehrer auf der Volksschule ist, gründet er einen Chor, der friesische Lieder singt.

Nach dem Zweiten Weltkrieg setzt sich Clausen stark dafür ein, dass der Friesischunterricht an den Schulen wieder aufgenommen wird. Er schreibt selbst Lehrmaterial und bemüht sich um eine neue Rechtschreibung für alle friesischen Dialekte. Seine Vorschläge sind zum Teil für die heute gültige Orthographie übernommen worden.

Sein Gedicht *Ik bän fuon e Wiringhiird* zählt zu den bekanntesten nordfriesischen Gedichten und kann für die Wiedingharder Friesen – ähnlich wie Albrecht Johannsens auf Mooringer Friesisch verfasstes *Gölj, rüüdj än ween* – als eine Art Nationalhymne gelten. Er verfasst auch einige Kurzprosastücke, die Anekdoten aus der Vergangenheit erzählen.

Während seiner Zeit in Niebüll ist Broder Clausen Vorsitzender des *Frasche Feriin for Naibel, Deesbel än trinambai* und auch im Vorstand des *Nordfriesischen Vereins*. Neben Schule, Vereinsarbeit und Gesang setzt er sich auch für das friesische Theater ein.

Marie Lorenzen (*1919)

Marie Lorenzen wird 1919 in Horsbüll geboren. Sie arbeitet als Kochfrau, springt also ein, wenn etwa bei Feiern eine zusätzliche Kraft in der Küche gebraucht wird. Die Rezepte veröffentlicht sie in der Zeitschrift des Wiedingharder Friesenvereins *En krumpen üt e Wiringhiird*. Erika Botte und Antje Neumann sammeln und bearbeiten diese Rezepte, die im Wiedingharder Friesisch verfasst sind, und bringen sie 2011 unter dem Namen *Miesche Plöns Resäphtäft* als Rezeptheft heraus. „Miesche Plön“ ist Marie Lorenzens Spitzname.

Sophie Hunger (1924–2009)

Sophie Hunger wird 1924 geboren und lebt in Neukirchen in der Wiedingharde. Ihre Muttersprache ist das Wiedingharder Friesisch, sie engagiert sich aber auch für den Erhalt und die Förderung aller anderen nordfriesischen Mundarten. Als junge Frau spielt Sophie Hunger Theater auf Friesisch, später wird sie Mitglied im Arbeitskreis für Sprache und Literatur des Friesenvereins der Wiedingharde. Sie übersetzt Astrid Lindgrens bekanntes Kinderbuch *Wir Kinder von Bullerbü* auszugsweise ins Wiedingharder Friesisch; das Buch erscheint unter dem Titel *Wi börne fuon Bullerbü*. Des Weiteren gehört sie zu den vielen freiwilligen Gewährspersonen und Helfern am *Freesk Uurdebuk*, dem Wörterbuch der Wiedingharder Mundart, das unter der Leitung des Kieler Professors Bo Sjölin 1994 entstanden und veröffentlicht worden ist. Die Zeitschrift *En krumpen üt e Wiringhiird* wird entscheidend geprägt durch ihre zahlreichen Beiträge und Fotos zu aktuellen und heimatkundlichen Themen. Als Anerkennung für ihr großes Engagement verleiht ihr der Friesenverein der Wiedingharde die Ehrenmitgliedschaft.

Emil Ingwersen (1924–2009)

Emil Ingwersen wird als Sohn des Bauern Broder Ingwersen in Süder-Hesbüll geboren. Er wird Zimmermanns- und Mauermeister. Im Zweiten Weltkrieg muss Ingwersen als Soldat nach Frankreich und Russland. Er kehrt aus dem Krieg körperlich relativ unversehrt zurück und baut sich danach eine Existenz als Bauunternehmer in Süder-Hesbüll auf. Ab 1975 ist Emil Ingwersen 21 Jahre lang Vorsitzender des Wiedingharder Friesenvereins. Hier setzt er sich vor allem für das friesische Theaterspiel und den Volkstanz ein. Für die vom Friesenverein der Wiedingharde herausgegebene Zeitschrift „*En krumpen üt e Wiringhiird*“ schreibt er regelmäßig Beiträge. In kurzen Geschichten verarbeitet er unter anderem seine Erlebnisse im Krieg.

Jens Jensen (1939–2009)

Der in Horsbüll als Sohn friesischsprachiger Eltern geborene Jens Jensen wächst mit Hochdeutsch als Muttersprache auf und bringt sich das Friesische später selber bei. Er machte eine Lehrerausbildung und fertigte für seine erste Prüfung 1963 die Hausarbeit *Friesisches Leben in der Wiedingharde nach Werken des Schriftstellers Peter Jensen* an, eine grundlegende Forschungsarbeit über den bisher produktivsten Wiedingharder Autor. Jens Jensen lehrt später an der Deutschen Schule in Tondern/Tønder, Dänemark. Er schreibt einige Beiträge für die Zeitschrift *En krumpen üt e Wiringhiird*.

Edith Jessen-Nissen (*1951)

In dem Text *Fuon e Gotskuuch jiter Iowa* berichtet die Autorin von ihrer Spurensuche nach ausgewanderten Vorfahren in Amerika. Im 19. Jahrhundert siedelten sich viele Friesen, die ihre Heimat verlassen hatten, vor allem im Staat Iowa an. So auch 1882 Juliane Maria Jensen, die Urururgroßmutter von Edith Jessen-Nissen. Im Archiv des Rathauses und der Zeitung von Clinton wird die Nachfahrin fündig, auch lassen sich das Wohnhaus und das Grab der Ausgewanderten noch ausfindig machen. Broder Clausens Gedicht *Ik bän fuon e Wiringhiird* begleitet die Autorin bei ihren Gedanken an die Vorfahren, die sich in der Stadt am Mississippi ein neues Le-

ben aufbauten, und zeigt, dass das Heimatgefühl, welches Clausen vermittelt, nach wie vor bei Wiedingharder Friesen lebendig ist.

Quellenverzeichnis

- Bendixen, Andreas: *Jütid äs Monsieur ATGE PAYENS fuon Tiirsbel ...* In: Ferdinand Holthausen: Nordfriesische Studien. 7. Hochzeitsgedicht aus der Wiedingharde. In: Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur Bd. 45, Halle 1921, S. 42–47
- Clausen, Broder: *Ik bän fuon e Wiringhiird*. In: Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe 27 (1949), S. 121
- Clausen, Broder: *Ût jü uuil goo tid*. In: Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe 27 (1949), S. 122–24
- Clausen, Broder: *Nü wort e koat en häks!* In: Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins für Heimatkunde und Heimatliebe 29 (1952/1953), S. 268–269
- Hunger, Sophie: *Män olerbeerste toljidelsdäi*. In: Astrid Lindgren: *Wi börne fuon Bullerbü*, Neukirchen 1994, S. 11–13
- Hunger, Sophie: *Jarfstlik*. In: *En krumpen üt e Wiringhiird*, Nr. 5 (Okt. 1994), S. 1
- Hunger, Sophie: *E uuis äs kiimen*. In: *En Krumpen üt e Wiringhiird*, Nr. 13 (April 1998), S. 1
- Hunger, Sophie: *E ljaachtskin oon e skeen*. In: *Ferteel iinjens! Foon e Fååstewål. Unerwäis/Uun a knip, Bräist/Bredstedt* 2004, S. 41
- Ingwersen; Emil: *As män broor Sönke toläid würd*. In: *Krumpen üt e Wiringhiird*, Nr. 7 (Juuni 1995), S. 8–11
- Ingwersen; Emil: *Koornbjaarit iirtids*. In: *En Krumpen üt e Wiringhiird*, Nr. 28 (September 2003), S. 11–16
- Ingwersen; Emil: *Dä ruiske swüne hääwe noan mörbroor*. In: *Noost, Jift/Jeeft* 4 (2005), S. 26–28

- Jensen, Peter: *Hän to moolken*. In: Nordfriesische Rundschau, 27.7.1920
- Jensen, Peter: *Di muon fuon e halie*. In: Nordfriesische Rundschau, 29.10.1921 – 3.12.1921
- Jensen, Peter: *Link*. In: Nordfriesische Rundschau, 29.11.1923 – 6.3.1924
- Jensen, Peter: *Säär toochte*. In: Nordfriesische Rundschau, 5.3.1926
- Jensen, Peter: *Di uuile weerw*. In: Nordfriesische Rundschau, 19.3.1926
- Jensen, Peter: *Di bruinsjiter*. In: Nordfriesische Rundschau, 21.12.1928 – 26.4.1929
- Jensen, Peter: „Horsbel“. In: ders.: *Wanderiirnge*, Husum 2005, S. 7
- Jensen, Peter: *Jü toaterfumel fuon e Noorddik*. In: ders.: *Wanderiirnge*, Husum 2005, S. 40
- Jensen, Peter: *E onerbeerdswochtere*. In: *Nachlass Peter Jensen (Cb 27)*, Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek, Kiel
- Jessen-Nissen, Edith: *Fuon e Gotskuuch jiter Iowa*. In: *En Krumpen üt e Wiringhiird*, Nr. 13 (April 1998), S. 3–5
- Johannsen, Julius Georg: *Di broowe dring*. In: Nordfriesische Rundschau, 16.7.1932 – 5.11.1932
- Lorenzen, Marie: *E kaländer*. In: *En Krumpen üt e Wiringhiird*, Nr. 4 (Mai 1994), S. 1

Weitere friesische Veröffentlichungen

Arfsten, Antje/Petersen, Adeline (Hrsg.): *Ferteel iinjsen! Feerientid/Besäk*, Bräist/Bredstedt 2008

Århammar, Nils/Tadsen, Christina/Wilts, Ommo (Hrsg.): *Skriiw fresk – Schriw frisch – Skriiv friisk. Teksten tu a fresk literatüürweedstridj 1989/90*, Bräist/Bredstedt 1993

Faltings, Volkert F./Röper, Gerhard: *Friisk fees – en antologii*, Otterndorf 1976

Jensen Peter: *Reethörn. Seeks fertjilinge ääw Wiringhiirder Freesk mä en tjüsk aarsjitels/Sechs Erzählungen auf Wiedingharder Friesisch mit deutscher Übersetzung*. Beoarbed fuon/Bearbeitet von Ingo Laabs, Bräist/Bredstedt 2012 (E-book: http://www.nordfriiskinstituut.de/jensen_reethoern.pdf)

Lindgren, Astrid: *Wi börne fuon Bullerbü*, Neukirchen 1994

Petersen, Adeline (Hrsg.): *Ferteel iinjsen! Foon e Fååstewål. Unwerwäis/Uun a knip*, Bräist/Bredstedt 2004

Petersen, Adeline (Hrsg.): *Wanderiirnge. Fiiw fertjilinge fuon Peter Jensen ääw Wiringhiirder Freesk*. Co-Frisica XVI, Husum 2005

Zeitschrift

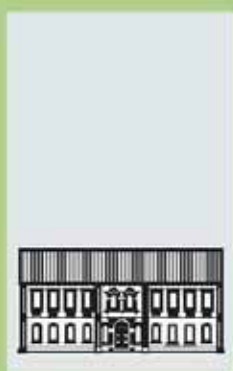
En krumpen üt e Wiringhiird. Hrsg. Nordfriesischer Verein der Wiedingharder Verein, Neukirchen (1992ff.)

Allgemeine Literaturangaben

- Frank, Horst Joachim: *Vom „Geizhals“ bis zur „Dunklen Hochzeit“*. In: Nordfriesland 135/136 (2001), S. 22–35
- Holthausen, Ferdinand: *Nordfriesische Studien. 7. Hochzeitsgedicht aus der Wiedingharde*. In: Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur Bd. 45, Halle 1921, S. 42–47
- Holthausen, Ferdinand: *Die nordfriesische Literatur*. In: Lorenz Conrad Peters (Hrsg.): Nordfriesland, Heimatbuch für die Kreise Husum und Südtondern, Husum 1929, S. 397–416
- Joldrichsen, Anke: *Bibliographie des nordfriesischen Schrifttums von 1661 bis 1969. Band I: Mundarten des Festlandes*. Co-Frisica VI, Kiel/Amsterdam 1988
- Obsen, George, E.: *Zur Entwicklung der nordfriesischen Literatur nach 1920*. In: Fryske Stúdzjes, Festschrift für Prof. J. H. Brouwer, Assen 1960, S. 259–263
- Riecken, Claas: *Nordfriesische Sprachforschung im 19. Jahrhundert*, Bräist/Bredstedt 2000
- Sjölin, Bo: *Etymologisches Handwörterbuch des Festland-nordfriesischen*. CO-Frisica XVII, Kiel 2006
- Steensen, Thomas: *Zwei Jahrhunderte nordfriesischer Literatur – ein kurzer Rück- und Ausblick*. In: Zeitschrift für Kultur- und Bildungswissenschaften, Universität Flensburg, Nr. 8 (1999), S. 121–127
- Wilts, Ommo: *Die nordfriesische Literatur*. In: Horst Haider Munske u. a (Hrsg.): Handbuch des Friesischen/Handbook of Frisian Studies, Tübingen 2001, S. 396–408

Friisk tákstsumling

Die nordfriesische Literatur ist reich an Geschichten und genauso vielfältig wie die nordfriesische Sprache selbst. Diesem Umstand will die Reihe *Friisk tákstumling* gerecht werde. In jeder der fünf Einzelveröffentlichungen sind die wichtigsten Autor/innen eines Dialektes vertreten. Die vorliegende Ausgabe bietet einen Überblick über die Literatur auf Wiringhiider freesk (Wiedingharder Friesisch) von den Anfängen bis heute.

NORDFRIISK
INSTITUUT

FERING

ÖÖMRANG

FRASCH

SÖLRING